

Ermeni maşaları

Bu Danimarkalılar pek bi sahtekarmış he aşım!

ABD'den Ermeni kahpelığı

Yüzlük Ermeni yalanları!

Haçlı saldırıları sürüyor

Yeni zaman ve nec

Yunan kustahlığı

Yeni zaman ve nec

Ermeni tehdidi: Gecikme olursa protokol iptal

Yeni zaman ve nec

Susturun artık şunları!

Yeni zaman ve nec

Camilerde Rum nefret söylemi.org

Güney Kıbrıs'taki Türklere ait dini mekanlarda bulunan el yazması Kur'an-ı Kerim ve Sakal-ı Şerif gibi paha biçilmez eserlerin, Rumlar tarafından...

RUM ÇİRKİNLİK BAYRAĞA SICRADI

Yakaladıkları PKK'lıları, halkın içinde infaz ettiler

İRAN AŞIYOR BİZ BESLİYORUZ

Komşumuz, bölücülük yapıp toprağına göz diken ve askerine kurşun sıkarak Kürt teröristleri "İbreti alem" olsun diye sokak ortasında astı...

OHAR ACIMİYOR

"Ne Mutlu Türküm Diyene"

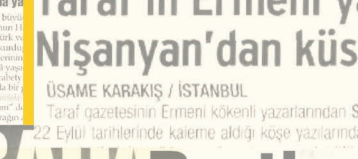
Kastamonu'da doğan Ermeni asıllı Avukat Keğam Karabetyan, "Bu ülke hepimizin kökeni değişik olan insanlar var ama bu ülkede yaşamak onur verici" dedi...

OHAR ACIMİYOR

Agos'un sesi kısılacak!

Agos gazetesinin yayımlanmasını engelleyen yetkililerin, bu gazetenin sesini kısıtlayacakları...

OHAR ACIMİYOR

ERMENİYE BAKI

AKP'nin AB eyleme başlatıldığı Türkiye Cumhuriyeti'ni tasfiye sürecinde 'cesaret alan İhran', 'Hoş gidiler ola...' yazısıyla Atatürk'e dil uzattı...

OHAR ACIMİYOR

Ha Bahçeli

MHP lideri, tarihî protokolü Ermeni diasporasının diyuile eleştirdi: Dış mihraklar daydı, bunun adı ihanet...

Ermeniler yine iş başında

Ermeniler, Amerika, İngiltere ve Rusya'nın desteğiyle, Ermenistan'da iş başında...

Ermeni vahşetine inat dimdik ayakta

İğdir ve köyleri Ermeni zulümüne en yoğun maruz kalan köylerdir. 80 benden fazla insan katledildi, ama toprağını ağrıya bir gövdeyi ve inatlarıyla silmeğe koştular...

SEMPİLER BURADA

Birbirini öldürme başta, PKK'nın 10 askerinin halıca getiri...

SEMPİLER MECLİS'TE

DTP'li 21 vekil ettikleri yemini unutup PKK'ya terörist demiyor bölücülük yapıyor

Bartho çıldırdı!

Kendimi çarmıha gerilmiş gibi hissediyorum

Türkiye'den dünyaya şikayet etti

BASINDA 24 NISAN ERMENİ SOYKIRIMI'NI ANMA GÜNÜ 1995 - 2015

BİR AVUĞERME NİNİ TAĞI... Davos firçası, Yahudi'nin kimyasını bozdu

KÜSTAH SİYON

HRANT DINK VAKFI HRANT DINK FOUNDATION ՀՐԱՆՏԻ ՏԻՆԷ ՀԻՄՆԱԿ

SKANDAL TEPE YAGIÖR

HRANT DİNK VAKFI
HRANT DINK FOUNDATION
ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԷ ՀԻՄՆԱԿԿ

Hrant Dink Vakfı

Anarad Hıgutyun Binası
Papa Roncalli Sk. No: 128 Harbiye
34373 Şişli İstanbul
tel: 0212 240 33 61 faks: 0212 240 33 94
e-posta: info@hrantdink.org
www.hrantdink.org
www.nefretsoylemi.org

yazarlar

Doç. Dr. Derya FIRAT
Barış ŞANNAN
Zeynep ARSLAN

katkıda bulunanlar

Nuran GELİŞLİ
Rojdit BARAK

Ağustos 2016, İstanbul

Bu rapor Hrant Dink Vakfı'nın Medyada Nefret Söylemini İzleme Çalışması kapsamında, Friedrich Naumann Vakfı ve MyMedia/Niras'ın destekleri ile hazırlanmıştır. Raporda yer alan görüşler, destekçi grupların görüşlerini yansıtmamaktadır.

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

MYMEDIA
EVEN COUNTRIES ONE IDEA

**BASINDA 24 NİSAN
ERMENİ SOYKIRIMI'NI
ANMA GÜNÜ
1995-2015**

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	5
BASINDA 24 NİSAN ERMENİ SOYKIRIMI'NI ANMA GÜNÜ	6
BULGULAR	8
MANŞETLERDE 24 NİSAN.....	9
ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNİ ANMA GÜNÜ VE SOYKIRIM	18
YAZI DİZİLERİ VE TARİHİN İNŞASI.....	22
SOYKIRIM'LA İLGİLİ İÇERİKLERİN GENEL NİTELİKLERİ	24
KATEGORİLERDEN ÖRNEKLER	27
- Politik niyet taşıyan – manipülatif	27
- Provokatif – kutuplaştırıcı – nefret söylemi	29
- Duygusal – insancıl	32
- Geçmişle yüzleşme	35
BİR ADLANDIRMA MESELESİ OLARAK 24 NİSAN	39
GENEL DEĞERLENDİRME	41
Hazırlayanlar hakkında	44
Kaynakça.....	45

GİRİŞ

Hrant Dink Vakfı tarafından 2009 yılından bu yana yürütülmekte olan “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi” çalışması, Türkiye’de ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadeleye katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, medyanın sivil denetiminin önemini gözeterek ırkçılık, ayrımcılık ve ötekileştirmenin tekrar tekrar üretilmesinin en önemli araçlarından biri olan medyada insan hakları ve farklılıklara saygının güçlendirilmesini, belli kimlik özellikleri üzerinden hedef alınan kişi veya gruplara yönelik ayrımcı dil ve nefret söylemine dikkat çekmeyi ve bu konuda farkındalık yaratmayı hedeflemektedir.

Vakfın bu amaçlara ulaşma yolunda yürüttüğü çalışma kapsamında, ulusal ve yerel basın taranmakta, ayrımcı, ötekileştiren ve hedef gösteren bir söylemle kaleme alınmış haber ve köşe yazıları tespit edilip analiz edilmekte, ardından da www.nefretsoylemi.org sitesi aracılığıyla ve raporlarla kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Proje sitesinde yer alan içerikler ayrıca sosyal medya hesapları aracılığıyla da paylaşılmaktadır. Hazırlanan rapor, sivil toplum örgütlerine, basın yayın kuruluşlarına, basın meslek örgütlerine gönderilmekte ve internet sitemizden yayımlanmaktadır.

Bu sistematik nefret söylemi izleme çalışmasına, 2013 yılı itibariyle ayrımcı söylem dosya konuları dâhil edildi. Buna göre, ilgili dört aylık dönem içinde, seçilen bir konuya odaklanılarak ve her konuya özel bir araştırma yöntemi belirlenerek ayrımcı söylem analizi yapılmaktadır. Bu analizlerde nefret söylemine kıyasla daha ince bir şekilde kurgulanmış, ayrımcı ve ötekileştiren mesajları daha örtük bir şekilde veren söylemleri incelemek hedeflenmektedir.

Ayrımcı söylem odaklı medya taraması için bugüne kadar yayımlanan dosyaların konuları; BDP ve HDK temsilcilerinin Karadeniz turu (Ocak-Nisan 2013)¹, Gezi olaylarının ilk haftası (Mayıs-Ağustos 2013)², Alevilere yönelik ayrımcı dil (Eylül-Aralık 2013)³, 100. yıla bir kala basında 24 Nisan (Ocak-Nisan 2014)⁴, İsrail’in Gazze operasyonu sonrası Yahudilere yönelik ayrımcı dil (Mayıs-Ağustos 2014)⁵ ve Suriyeli mültecilere yönelik yazılı basında ayrımcı dil (Eylül-Aralık 2014) olarak belirlendi.

Son olarak 2015 yılının ilk dört aylık dönemini kapsayan bu yedinci ayrımcı söylem odaklı raporda, Ermeni Soykırımı’nı anma günü olan 24 Nisan’ın 1995’ten 2015’e kadar geçen dönemdeki ayrımcı söylem odaklı medya taramasına yer verildi. Özetle bu raporda, 24 Nisan tarihini temel alarak 1995 yılından 2015 yılına kadar geçen 21 yıllık döneme ilişkin *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerinde yer alan içeriklerin taranmasından hareketle oluşturulan veri ve analizler yer alıyor.

Bunun için ilk olarak 1995 ve 2014 yılları arasında *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde yalnızca 24 ve 25 Nisan tarihlerinde yayımlanan içerikler incelendi. 2015 yılında ise 21-26 Nisan tarihleri arasında, yine aynı gazetelerde yayımlanan ilgili içerikler analiz edildi. 400’den fazla içeriğin incelenmesinden sonra oluşturulan bu analizlerde, 21 yıllık zaman diliminde Türkiye’nin ve dünyanın toplumsal, ekonomik, siyasi şartlarına paralel olarak değişimler gösteren gazetelerin yayın politikalarında, Ermeni Soykırımı hakkında üretilen dilin dönüşümüne dair tespitleri bulacaksınız.

¹ <http://nefretsoylemi.org/rapor/Ocak-Nisan-2013-NS-Rapor-Final.pdf>, (son erişim tarihi: 27.07.2016)

² <http://nefretsoylemi.org/rapor/mayis-agustos-rapor-final.pdf>, (son erişim tarihi: 27.07.2016)

³ http://nefretsoylemi.org/rapor/Eylul-Aralik2013_nefretsoylemi_ayrimcisoylem_raporu.pdf, (son erişim tarihi: 27.07.2016)

⁴ http://www.nefretsoylemi.org/rapor/HDV_ocak-nisan2014_rapor.pdf, (son erişim tarihi: 27.07.2016)

⁵ <http://www.nefretsoylemi.org/rapor/may%C4%B1s-agustos-2014-rapor.pdf>, (son erişim tarihi: 27.07.2016)

BASINDA 24 NİSAN ERMENİ SOYKIRIMI'NI ANMA GÜNÜ

İstanbul'da Ermeni toplumunun ileri gelenleri ve aydınlarından oluşan yaklaşık 250 kişinin tutuklandığı tarih olan 24 Nisan 1915, Ermeni Soykırımı'nın başlangıcı olarak kabul edilir. Ermenistan başta olmak üzere Amerika ve Avrupa'da birçok şehirde her 24 Nisan'da çeşitli anma etkinlikleri düzenlenirken; Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren sivil toplumda çeşitli etkinliklerle anılmaya başlandı.

Türkiye'deki yazılı basın, siyasi gündeme paralel olarak farklı konumlanmaları benimseyerek, bazı olayları gölgede bırakıp bazı olayları ön plana çıkararak, belli ölçüde bellek savaşlarına dahil olduğu söylenebilir. 100 yıldır süren bir inkâr geleneğine sahip olan Türkiye'de, geçmiş olayların siyasi malzeme olarak kullanımı açısından en önemli örneklerden birini oluşturan Ermeni Soykırımı konusunda, yazılı basının yansızlığından bahsetmek neredeyse olanaksızdır. Öte yandan, bilhassa Hrant Dink suikastıyla başlayan, ardından Ermenistan ve Türkiye arasındaki diplomatik açılımla devam eden ve nihayet taziye açıklamasıyla zirveye ulaşan yeni bir eğilimi tespit etmek zor değildir. Ne var ki, 2015'e gelindiğinde Çanakkale anmalarının Soykırım'ın 100. yılı ile resmi bir kararla aynı güne denk getirilmesi gibi hamleler bu eğilimin ne yönde süreceğine dair soru işaretleri doğurmaktadır.

Toplumsal bellek ile medya ilişkisi çerçevesinde, ilk akla gelen sorulardan biri medyanın, belleğin inşa ve yeniden inşasında nasıl etkili olduğudur. Toplumsal bellek, geçmişin bugün yeniden kurulmasıdır. Yaşanan olayların, felaketlerin nasıl aktarıldığı, zamanla bu olayların bize nasıl hatırlatıldığı veya unutturulduğu noktasında yazılı basın kuşkusuz büyük öneme sahiptir. Kolektif bellek kuramcısı Maurice Halbwachs, geçmişin insan zihninin yeraltı galerilerinde bilinçsiz, çağrılmayı bekleyen tamamlanmış imgeler biçiminde saklanmadığını, tersine şimdiki zamanda yeniden kurulduğunu vurgular. Halbwachs için, geçmişin hatırlanması, ait olunan grubun güncel toplumsal çerçevelerinden yola çıkarak geçmişin yeniden yorumlanması, biçimlendirilmesi ve kurulması anlamına gelir. Halbwachs, "Hayatım boyunca olup biten tarihsel olaylara değindiğimde, gazetelere başvururum (...) yani benim belleğim, aslında başkalarının belleğidir" ifadesiyle yazılı basın ve toplumsal bellek arasındaki ilişkiyi açıklar.⁶

Günümüzde yazılı basının ve medyanın sahip olduğu gücü anlattığı 'Medya Denetimi' adlı kitabında Noam Chomsky, dünyanın çeşitli yerlerinden örnekler vererek medyanın belli konularda suskun kalarak, olayları eksiltip tahrif ederek toplumun algısını nasıl değiştirdiğine değinir. Bu bağlamda, Yoram Peri bellek ve medya üzerine yazdığı makalesinde, medyanın üstlendiği rolü net bir şekilde ifade eder: "Sonuç olarak modern toplumda, medya ve özellikle televizyon, artan bir şekilde toplumsal belleği belirlemede merkezi bir unsur olan ritüel takvimi belirlemektedir."⁷

Gazetecilerin günlük rutinleri içinde bilinçli veya bilinçsiz yaptıkları tercihlerin, haber seçimlerinin, bu haberlerin gazetelerde belirlenen konularının ve sunuş biçimlerinin, izleyicilerin ve okuyucuların dünyayı algılayışı üzerinde önemli etkileri olduğunu birçok medya çalışması gösteriyor. "Eğer geçmişimizin medyada bizim için nasıl anlamlı hale getirildiğini ve politik geleneklerimiz, kültürümüz

⁶ Maurice Halbwachs, La Mémoire Collective, Paris: Albin Michel, 1997, s.94.

⁷ Yoram Peri, "The Media and Collective Memory of Yitzhak Rabin's Remembrance", Journal of Communication, Summer, 1999, 106-124, s.107.

ve kimliğimizin bize nasıl devredildiğini anlarsak, o zaman gazetecilerin geçmişi nasıl kullandığını ve yeniden ürettiğini keşfederiz.”⁸ Bu bağlamda medya, hangi konunun ‘hatırlatılıp’, hangisinin ‘unutturulacağı’, daha önemlisi nasıl ‘işleneceği’ noktasında kritik bir görev üstlenir. Bir diğer deyişle, bellek ve toplumsal hafıza kısmen medya kontrolü altına girer. Toplumsal bellek ve medya ilişkisini özetlediğimizde, medya; seçme, dışarıda bırakma, çerçeveleme gibi haber üretim süreçlerinin rutin pratikleri ile ‘gerçekleri’ medyanın sahiplik yapısı ve siyasi çıkarları doğrultusunda ideolojik olarak yeniden inşa eder. Bir anlamda tarih, medyada yeniden üretilmiş olur. Kamusal bellek tarafından dikkate alınan tarihsel olayların anlamlandırılması ise, bu olayı yaşayanların kişisel deneyimlerinden ziyade, yazılı basındaki kullanımıyla ilişkilidir.

Ermeni Soykırımı’nın Türkiye’deki bellek inşasında önemli bir rol oynayan yazılı basın analizini içeren elinizdeki rapor, şu sorulara cevap arayacaktır: **Türkiye’de yazılı basın Ermeni Soykırımı’nı nasıl yorumluyor? Ele alınan 1995-2015 yılları arasındaki 20 yıl boyunca Ermeni Soykırımı’nın yorumlanması hususunda kamusal belleği yönlendiren önemli aktörlerden olan yazılı basın tarafından kurulan anlatı nasıl ve ne tür değişimlere uğradı?**

Bu raporda, 24 Nisan tarihini temel alarak 1995 yılından 2015 yılına kadar geçen 21 yıllık döneme ilişkin *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerinde yer alan içeriklerin taranmasından hareketle oluşturulan veri ve analizleri bulacaksınız. Söz konusu gazeteler, siyasi alanda farklı mecralara ulaşma özellikleri ve farklı temsil kriterleri göz önünde bulundurularak belirlendi. Bu rapor, Ermeni Soykırımı’nın 80. yılı olan 1995’ten 100. yılına kadarki dönemde medyanın, değişen toplumsal ve siyasal gündeme bağlı olarak, nasıl bir bellek anlatısı kurduğunu ve bunun ne tür değişimlere ve dönüşümlere uğradığını saptamayı amaçlıyor. Bunun için ilk olarak **1995 ve 2014 yılları arasında** *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde **yalnızca 24 ve 25 Nisan** tarihlerinde yayımlanan içerikler incelendi. **2015 yılında ise 21-26 Nisan tarihleri arasında**, yine aynı gazetelerde yayımlanan ilgili içerikler analiz edildi. Raporda verilen tüm sayısal veriler, yıllar arasındaki değişimi tutarlı biçimde göstermek amacıyla yalnızca 24 ve 25 Nisan günlerinde yayımlanan içerikleri kapsıyor. 2015 yılında incelemeye dahil edilen diğer günlerde yayımlanan içerikler ise yalnızca örneklemeler için raporda kullanıldı.

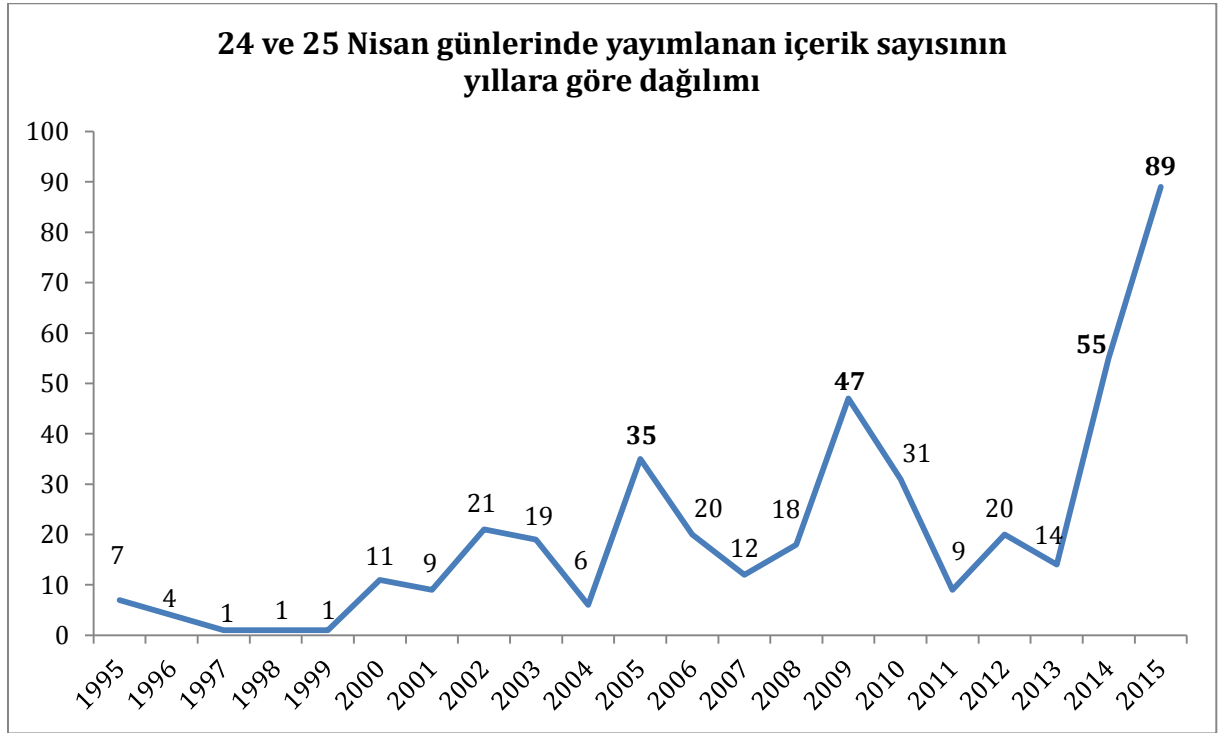
24 Nisan Ermeni Soykırımı’nı anma günü çevresinde yazılı basında üretilen ayrımcı dil, söylem analizi ile desteklenen içerik analizi yöntemi ile ele alındı. Gazetelerdeki 24 Nisan ile ilgili içeriklerin hepsi, ilk olarak sayısal ve niteliksel verileriyle kategorize edildi. Sayısal olarak haberlerin gazetenin hangi sayfasında, ne oranda ve ne şekilde yer aldığı dokümanete edildi. Niteliksel olarak da bu içeriklerde olayın, mağdurların ve failerin nasıl adlandırıldığı, nedenlerinden bahsedilip bahsedilmediği, içerik hazırlanırken atıf yapılan değerler, benzer başka olaylardan bahsedilip bahsedilmediği ve hangi taleplerin dile getirildiği; özetle 24 Nisan haberlerine nasıl ve ne şekilde yer verildiği tahlil edildi. Haber ve yazılara eşlik eden görseller de analize dâhil edilmek üzere kategorilendirildi.

⁸ Jill A. Edy, “Journalistic Uses of Collective Memory”, *Journal of Communication*, Spring, 1999, 71-85, s.71.

BULGULAR

1995 ve 2015 yılları arasındaki 20 yılda *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde sadece 24 ve 25 Nisan tarihlerinde yayımlanan, 24 Nisan Ermeni Soykırımı'nı anma günüyle ilgili toplam **430** içerik tespit edildi.

Söz konusu 21 yıl boyunca içerik sayısının yıllara göre dağılımı oldukça dalgalı bir seyir izledi. Bu tarihler arasında Soykırım'ın kimi yıllarda gündeme damgasını vurduğu, kimi yıllarda ise az sayıda içerikle gündeme taşındığı görüldü. Ele alınan gazetelerde, sadece 24 ve 25 Nisan günlerinde yayımlanan içeriklerin yıllara göre dağılımı göz önüne alındığında, Soykırım'ın 90. yılı olan **2005**, Ermenistan-Türkiye arasında protokolün imzalandığı **2009** ve dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından açıklanan taziye mesajıyla ilişkili olarak **2014** yıllarında sayısal bir artış görüldü. Soykırım'ın 100. yılı olan **2015**'te ise en belirgin artış yaşanıyor ve önceki yılları neredeyse ikiye katlayan bir sayı karşımıza çıkıyor:

İncelenen 24 ve 25 Nisan tarihlerinde yayımlanan içeriklerin gazetelere göre dağılımına baktığımızda ise yine 2015 yılında önemli bir değişiklik olduğu görülüyor. *Cumhuriyet* gazetesinin geçtiğimiz 20 yıl boyunca sadece 24 ve 25 Nisan tarihlerinde konuyla ilgili yayımladığı içerik sayısı toplamda 109 iken, bu sayı 2015'e gelindiğinde yine sadece 24 ve 25 Nisan tarihleri için 54'e ulaşıyor. Tabloda görülen sayılara bakıldığında, özellikle *Cumhuriyet* gazetesinin yayın politikasında konuya dair bir değişim olduğu göze çarpıyor:

24 ve 25 Nisan tarihlerinde konuya ilişkin yayımlanan içerik sayısı			
	Cumhuriyet	Hürriyet	Zaman
1995-2014 yılları	109	136	96
2015	54	20	15

MANŞETLERDE 24 NİSAN

Kuşkusuz yazılı basın diğer medya araçları gibi dünyada ve toplumlarda meydana gelen her olay ya da olguyu haber haline getirmeyi, manşete taşımayı amaçlar. Bazı konu ve olaylar medya tarafından sürekli ya da diğerlerine kıyasla daha çok ilgi görürken, bazı olaylar ya geri planda bırakılır ya da sadece bazı zamanlarda manşete taşınır. Bu durum Donald Shaw ve Maxwell McCombs tarafından “gündem belirleme/kurma” olarak kavramsallaştırılmıştır.⁹ Bernard Cohen ise gündem kurmayı şu şekilde açıklar: “Basın çoğu zaman insanlara ne düşüneceklerini anlatmada başarılı olmayabilir, fakat şaşırtıcı bir şekilde okuyucularına ne hakkında düşüneceklerini söylemede başarılıdır.”¹⁰ Diğer bir deyişle, medyanın verdiği haberler, insanların üzerinde kafa yorduğu ve kendi aralarında konuştuğu konular haline gelir.

Bu bağlamda Soykırım konusunun manşete taşındığı yıllar, ele alınan gazetelerin gündem kurma/belirleme niyetine örnek teşkil ediyor. Çoğu zaman siyaset gündeminin medya gündemini mi, yoksa medya gündeminin mi siyaset gündemini etkilediği tartışma konusu olsa da, özellikle Ermeni Soykırımı’yla ilgili ana akım medyada yayımlanan haberlerin ulusal ve uluslararası eşiklerle paralellik içinde olduğu görülebilir. Buna bağlı olarak, incelenen 21 yıllık süreç içinde 24 ve 25 Nisan günlerinde, Soykırım’ın 90. yıldönümü olan 2005, Türkiye-Ermenistan Protokolü’nün imzalandığı 2009 ve taziyeye mesajının yayımlandığı 2014 yıllarında konunun daha fazla manşete taşındığı görüldü. 100. yılında ise Soykırım konusuna manşette yer veren tek gazete *Cumhuriyet* gazetesi oldu. *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri ise Soykırım’la ilgili haberlere 2015 yılının 21-26 Nisan tarihleri arasında yayımlanan baskılarında birinci sayfada yer verseler de, bu haberleri manşete taşımadılar.

1995-2015 YILLARI ARASINDA CUMHURİYET, HÜRRİYET VE ZAMAN GAZETELERİNDE SOYKIRIM’I KONUSUNDA EDİLEN MANŞETLER			
Yıl	Gazete	Yazar / Muhabir	Manşet
2005	Hürriyet	Murat Bardakçı	İşte Kara Kaplı defterdeki gerçek
2007	Zaman	Selahattin Sevi	Ermeni Diasporası, işgal altındaki Yukarı Karabağ’a para yağdırıyor
2009	Cumhuriyet	Dış Haberler Servisi	Azerileri ikna için yoğun trafik
2009	Hürriyet	Uğur Ergan	AÇILMADI, ARALANDI
2010	Hürriyet	Tolga Tanış	ERİVAN’DA KÜSTAHLIK
2014	Cumhuriyet	Duygu Güvenç, Utku Çakırözer	Ermenistan’da karşılık bulmaz'
2014	Hürriyet	Ankara - Hürriyet	9 DİLDE TARİHİ MESAJ
2015	Cumhuriyet	Cumhuriyet	Bir Daha Asla (Ermenice)

⁹ James Dearing, Everett Rogers, *Communication Concepts 6: Agenda-Setting*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, s. 3.

¹⁰ Bernard Cohen, *The Press and Foreign Policy*, Princeton: Princeton University Press, 1963, aktaran MCCOMBS, Maxwell, SHAW, Donald, “The Agenda Setting Function of Mass Media”, *Public Opinion Quarterly*, 1972, volume: 36, s. 120.

Kurucusu: Sedat Simavi 1898 - 1993 Fiyat: 35 Ykr (350 bin TL)

Murat Bardakçı yazıyor

İşte kara kaplı defterdeki gerçek

Sadrazam Talat Paşa'nın 1915 olayları sırasında tuttuğu "Kara Kaplı Tehcir Defteri"ne göre, Anadolu'dan tehcir edilen Ermeniler 924 bin 158 kişiydi.

Torunu yıllarca sakladı

■ Sadrazam Talat Paşa, eşi Havriye Talat Hanım'ın torunu Ayşegül Balıralı'nın huzuruna dek üzere sakladığı 10x15 cm ebacılıktaki defterde, 1915 sonrasındaki nüfus hareketlerini ve istatistikleri dikkatle kayıtlı.

Kaç kişiye uygulandı

■ Paşa, defterin tehcire ayrılan sayfalarında önce ne kadar Ermeni'nin zorunda göçe tabi tutulduğuna yazıyor, ardından tehcir ka-
nununun hangi vilayet ve sancılarda kaç Ermeni'ye uygulandığını anlatıyor.

En çok Sivas, en az Konya

■ Listede, sürgünün en yoğun uygulandığı yer bir 141 bin 592 kişiyle Sivas, en az sayıda Ermeni'nin nakledildiği vilayet ise 4 bin 381 kişiyle Konya görülmüyor. Listede tehcir yapılmayan İstanbul ve bazı illeri yok. ■ 4'te

İllere göre tehcir sayıları

Ankara	47.224	Traşzon	34.500
Erzurum	328.657	Elazığ	74.206
Adana	46.031	İzmit	54.370
Bitlis	109.251	Marş	27.101
Diyarbakır	61.002	Konya	4.381
Sivas	141.592		

Talat Paşa, Mustafa'dan önceki zamanlarda çok sayıda Ermeni'yi tehcir ettirmişti. Ermenilerden önce küçük ermenilerle birlikte büyük Ermeniler de tehcir edilmişti.

'Türk müsün' diye sormadan şarap döktü

Ermenistan'da kaldığı Marriott Oteli'nde bir Ermeni'nin şarapı saldırmaya uğrayan Murat Beşe, rölye DHA muhabirine anlattı:

■ "Burdaklara üzerine bir somun döktüklerine fark ettim, önce 'Türk müsün' diye sordum. Bana, 'Sen Türk müsün?' diye sordular."

■ Ermenistan'ın Türkiye somaklı. -Anılatı Anılatı: "Ermenistan. Dışları Bakanlık Beşe'den sonra çıktı" dedi. ■ Murat UTKU ■ 23

Prof. Dr. Beşe, şarap saldırmayı yaşadığı musade olayı anlattı. Anılatı'nın yıldı ve yönetmen Adem Egoyan'ın eşi Anılatı Hanım'ın da izlediği duyulduğunu söyledi.

Papa yüzük taktı Müslümanları dışladı

16'ncı Benedikt, "Ba-bıkı Yüzüğü" adı verilen yüzüğü takmasıyla Katolik Kilisesi'nin ruhani liderliği de yeniden onandı. Papa, Katolik dış Hıristiyanlara bu yüzükü takmaları için izin vermedi. ■ 34'te

Sövalye ruhlu son savaş: Çanakkale

Çanakkale Savaşları, 90'ncü yıldönümü anma törenleri yapıldı. Başbakan Erdoğan, Çanakkale Savaşları'nın "Tarihin kaydettiği son sövalye ruhlu savaş" olduğunu söyledi.

Rakı için Türk Müziği şart değil

Klasik Türk Müziği'nde 5 kuzayla soluk yapıyor Dr. Nevzat Altın'ın kompozisyonu.

İncelediğimiz döneme denk düşen ilk manşet haber, 2005'te *Hürriyet* gazetesinin 25 Nisan tarihli baskısında, "İşte Kara Kaplı defterdeki gerçek" başlığıyla yayımlandı. Tehciri ayrıntılarıyla organize eden Talat Paşa'nın notlarını içeren "Kara Kaplı Tehcir Defteri"ne referans veren bu haberde, 924 bin 158 Ermeni'nin tehcire tabi tutulduğu belgeleniyor; belgede hangi ilden kaç Ermeni'nin sürüldüğünün de kayıt altına alındığı belirtiliyor. Gazete (ve Murat Bardakçı) söz konusu olayın soykırım değil tehcir olduğunu vurgularken; Talat Paşa'nın kendisinden 21 yaş küçük eşine aşkla bağlı olduğuna dair bir yan haber ve fotoğrafla soykırım/tehcir tartışmasına magazinsel bir boyut da ekleniyor; Talat Paşa'nın insani yönü öne çıkarılıyor.

24 Nisan 2007'de *Zaman* gazetesinin manşetten verdiği "Ermeni diasporası, işgal altındaki Yukarı Karabağ'a para yağdırıyor" başlıklı haberde 24 Nisan vesilesiyle, konunun Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Karabağ savaşıyla ilişkilendirildiğini görüyoruz. Bu haberde ayrı ayrı ele alınması gereken iki farklı tarihsel olay arasında bir bağ kurularak karşıtlık dili yeniden üretiliyor. Ayrıca Ermeni diasporasının "işgal altındaki topraklara para yağdırdığı" söyleniyor ve düşman kamp, diasporayı da içine alacak şekilde genişletiliyor. Haberde kullanılan görselin altında camilerin yakıldığı, evlerin talan edildiği ifade ediliyor. Böylece Türkiye'nin kendi geçmişiyle yüzleşme yükümlülüğü, Ermenistan'ın hâlihazırda Azerbaycan'la içinde bulunduğu çatışma vasıtasıyla konu dışı bırakılıyor.

Ana akım medyada, Ermenistan ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulduğu 2009 yılında (dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Yerevan ziyareti) ve Erdoğan'ın taziye mesajının yayımlandığı 2014 yılında süregelen düşmanlık dilinde değişiklik görmek mümkün. Bu durum, devlet söylemindeki 'yumuşama' dönemlerinin, ana akım medyada izlerini göstermesi bakımından da önem taşıyor. Bu bağlamda *Cumhuriyet* gazetesinin 2009 yılının 24 Nisan nüshasında "Azerileri ikna için yoğun trafik" manşetiyle çıktığını görüyoruz. Öte yandan bu manşete ilişik verilmiş olan Türkaya Ataöv'ün "ERMENİ SORUNU Gerçekler hep göz ardı edildi" başlıklı yazısı "ERMENİ TEHDİDİ VE TEHCİR" başlıklı ve Ermenilere yönelik düşmanca kurgulanan bir dili yeniden üreten yazı dizisinin ilk bölümü olması nedeniyle dikkat çekiyor.

Aynı yıl *Hürriyet* gazetesi ise yine 24 Nisan baskısında “Açılmadı, Aralandı” manşetini veriyor. Bu haberin başlığında ve içeriğinde hâkim olan belirsizliğin sırrı, Türkiye’nin Azerbaycan ile ilişkilerinde yatıyor. Kapı açılmamış, aralanmıştır; anlaşma imzalanmamış, paraf edilmiştir. Erdoğan’ın ifadesiyle “Azeri kardeşlerimizi üzecek bir adım atılmayacağı” da fotoğraf altındaki başlığa taşınarak vurgulanıyor.

Ertesi yılın 25 Nisan baskısında ise *Hürriyet* gazetesinin “Erivan'da Küstahlık” manşetini attığı görülüyor. Yerevan’da gerçekleştirilen çeşitli anma etkinliklerinden ve protesto gösterilerden derlenen bu haberin başlığı doğrudan Ermeni kimliğini hedef almasa da anma toplantılarına katılan herkesi hedef gösteriyor ve hakaret ediyor. Dış haberler servisi imzalı manşetin yanındaki görsellerde yanmakta olan Türk bayrağı fotoğrafı ise herhangi bir fotoğrafçı adı veya yer bilgisi verilmeksizin kullanılıyor. Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan, İngiltere Başbakanı Gordon Brown ve ‘Soykırım/Genocide’ ifadesini kullanmaktan imtina eden ABD Başkanı Barack Obama maskeli, zincire vurulmuş eylemcilerin fotoğrafı kullanılıyor. Böylece Ermeni ‘iddiaları’nın uluslararası kamuoyunda da kabul görmediği vurgulanarak, iddiaların asıl sahibinin ‘aşırı milliyetçiler’ olduğu ima ediliyor. Ayrıca başlık altında kullanılan ve daha sonra da tekrar eden “nefret söylemi hâkim oldu”, “Lübnan'da da nefret” gibi ifadeler, haber seçiminin kutuplaştırıcı bir söylem üzerine kurulduğuna işaret ediyor.

2014 yılına gelindiğinde, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından yayımlanan taziye mesajı gündemin ana konularından biri haline geliyor. Bu taziyenin Soykırım’ın 99. yıldönümüne denk gelmesi, kamuoyunun bir kesimi tarafından samimi bir yüzleşme girişimi olarak görülürken, bir diğer kesim hamleyi politik bir manevra, bir ön alma çabası olarak değerlendiriyor.

9 DİLDE TARİHİ

23 NİSAN BAŞBAKANI GÖKER İNAN OLDU

Başbakanlık koltuğuna oturan ilkököl öğrencisi Göker İnan, gazetecilerin "Twitter'i kullanıyor musunuz?" sorusuna, "Biliyorum ama kullanmıyorum. Ailem izin vermiyor" deyince Başbakan Erdoğan'dan alkış aldı. İnan: "Cumhurbaşkanı olmayı düşünüyör musunuz?" sorusuna "Bunu ben kaftanca gerçek başbakana sorarsanız daha iyi olur" yanıtını verince Erdoğan, "Ama lafı geçdiğine koydu" diye ekledi. >> 29

MESAJ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Başbakanlık, 1915 olaylarıyla ilgili resmi açıklama yaptı. Erdoğan, ölen Ermeniler için torunlarına taziyе dileklerini sundu.

2'Sİ ERMENİ LEHÇESİ ACILARIMIZA SU SERPTİ

Erdoğan'ın İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Arapça, Rusça ile doğu ve batı Ermenice dillerinde de yayınlanan mesajı, tehcirin 99. yıldönümü olan 24 Nisan'ın bir gün öncesinde geldi. Mesajda, "Yaşanan hadiseler, hepimizin ortak acısıdır. Ermenilerin o dönemde yaşadıkları acıların hatıralarını anmalarını anlamak ve paylaşmak insanlık vazifesidir" denildi.

"Savaş esnasında, tehcir gibi gayriinsani sonuçlar doğuran hadiselerin yaşanmış olması, Türkler ile Ermeniler arasında duygusuzluk kurulmasına ve karşılıklı insani tutum ve davranışlar sergilenmesine engel olmamalıdır" diyen mesajı Ermeni Patrik Genel Vekili Ateşyan'ın yorumu, "Acılarımıza su serpti" oldu. ABD de tarihi dediği mesajı memnuniyetle karşıladı. >> 9'da

Konuya ilişkin olarak *Hürriyet* gazetesi 24 Nisan'da "9 Dilde Tarihi Mesaj" manşetiyle baskıya giriyor. Taziye mesajının 23 Nisan çocuk bayramına denk gelmesi ertesi günkü gazetelerde gülen, çocukların yanğını okşayan, babacan bir Erdoğan figürünün öne çıkmasına vesile oluyor. *Hürriyet* gazetesinin bu manşetinde kullanılan görsel de bu figürü destekler nitelikte. Ertuğrul Özkök ve Taha Akyol'un köşe yazılarının başlıkları (sırasıyla, "Çok Beğendim" ve "Ortak Acı") fotoğrafa ilişik veriliyor. Taziyenin Amerika Birleşik Devletleri (ABD), ama bilhassa da Türkiye Ermeni toplumu tarafından memnuniyetle karşılandığı belirtiliyor. Patrik Genel Vekili Ateşyan'ın "acılarımıza su serpti" ifadesi referans alınarak taziyenin karşılığını bulduğu vurgulanıyor. Böylece, taziyenin oluşturduğu olumlu açılım havası, gazete tarafından da teyit edilmiş ve desteklenmiş oluyor.

Erdoğan'ın taziyesini Batı incelemeye aldı. İçeride eleştiri var

'Ermenistan'da karşılık bulmaz'

AMACI TARTIŞILIYOR Ankara, taziyeyle başta Washington ve diasporanın 1915 olaylarına bakışımın değişmesini ve Erivan'ın görüşmeler için adım atmasını bekliyor. Açıklamayı bekleyen Batılı diplomatlar "Ancak bu Ermeni iddialarının soğuk savaş dönemi görüşünde. Mesajı "100. yıl öncesi ön alma" olarak yorumlayan AB elçilerinin toplantısında "Erdoğan, Köşk öncesi dünyaya 'ben buyum' mesajı vermek istiyor" görüşü de öne çıktı. **UTKU ÇAKIRÖZER/DUYGU GÜVENÇ** ■ 6. Sayfada

'İTİBAR ARAYIŞINDA' CHP Sözcüsü Haluk Koç, TBMM'de grubu bulanan siyasi partilerin ortak deklarasyonla 2005 yılında taziye dilediğini belirterek "Bu açıklamaya karşın Ermeniler tezlerini değiştirmediler. Dünyada son iki yıl içinde itibarını gittikçe yitiren Erdoğan iyi niyet mesajlarıyla itibar aramaya gayretine girmiş olabilir" diye konuştu. ABD Dışişleri Bakanı Kerry de Twitter mesajında Erdoğan'ın açıklamalarının "Küresel prensipleri teyit ettiğini" vurguladı. ■ 6. ve 12. Sayfada

Cumhuriyet gazetesi ise aynı yıl 25 Nisan'da attığı manşetle, taziye mesajı için "Ermenistan'da karşılık bulmaz" görüşüne yer veriyor. Tırnak için manşete taşınan bu ifadeyi kimin söylediği haberin hiçbir yerinde net olarak açıklanmıyor. Ek olarak haberin içinde "AB elçileri", "Batılı diplomatlar", "Türk diplomat", "bir AB büyükelçisi" gibi kim olduğu tam olarak söylenmeyen bazı kişilerin görüşleri öne çıkartılıyor. Referans verilen bu belirsiz kişilerin ifadelerine göre, taziyenin ardından umulduğu gibi Ermenilerin 'soykırım iddiaları'ndan vazgeçmeyecekleri görüşü aktarılıyor. Böylece taziyenin aslında başbakanlık tarafından 'soykırım iddiaları'na yönelik bir politik manevra olduğu görüşü tazelenmiş oluyor. Son olarak manşetin devamı olarak 12. sayfada verilen ve ABD Başkanı Obama'nın anma gününe ilişkin açıklamasının aktarıldığı habere bitişik olarak Ermenistan'dan bir fotoğraf veriliyor. Fotoğrafta yanan Türk bayrağı görülüyor. Fotoğrafın yanında yazan notta bayrağın "aralarında Taşnaktsutyun Partisi gençlik kollarından üyelerinin de yer aldığı topluluk" tarafından yapılan gösteride yakıldığı söyleniyor. Bu bağlamda haberde çizilen tablo, Türkiye tarafından Ermenilerin soykırım iddialarına karşı başbakanlığın bir politik hamle olarak uzattığı 'barış eli' ve karşılık olarak Ermenistan'da yakılan Türk bayrağı olarak özetlenebilir.

Cumhuriyet

CUMA 24 NİSAN 2015 90. YIL SAYI 32706 KURUCUSU YUNUS NADİ (1874-1945) BAŞYAZARLAR NADİR NADİ (1903-1991) İLHAN SELÇUK (1912-2001) İYATILIS TL NOV 07/08/1970/02 TL

100 yıl önce bu topraklarda yaşanan ortak acının yasını tutuyoruz

Այլևս երբէ՛ք*

'Bir daha asla'

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan felaketin acısı hâlâ taze. İnsan aklını, vicdanını, hak ve adalet duygusunu felç eden bu yarayla yüzleşme zamanı; bir daha asla olmasın diye!

ACI ACI AĞLIYORUM

1915'teki dünyayı seyrediyorum. Bütün insanlığa, politikalarına acı acı ağlıyorum. 2015 insanlığını seyrediyorum, ruhum inliyor içimde. Canım çekiliyor. Ülkemi seyrediyorum. Utanıyorum. Boğazım düğümleniyor. Sesimi koyveriyorum. Bağımdan dökülüyor gözyaşlarım.

RAKEL DİNK
Sayfa 12'de

**Bir an...
Bir anı...
Bir anıt...**

2004 sonunda Erivan'da çekilen bu fotoğrafta Hrant Dink, 1915'te yitirilen anısına dikilen mezar taşlarının arasından yürüyordu. 3 yıl sonra, yitirdiklerimizin arasına o da katıldı. 24 Nisan'ın 100. yılını ve Hrant Dink'i, onun "23.5 Nisan" yazısından bir bölümle anıyoruz. -13'te

CAN DÜNDAR

Tehcir mi soykırım mı; iki isim iki görüş
100 yıllık soru: 1915 nedir?
SELİN ONGUN'un söyleşişi -18'de

İste Davutoğlu'nun zengin Ermenileri!
Yemek de yok odun da...
KAYHAN AYHAN -12'de

Erdoğan: Askeri belgeleri de açarız -7'de

Cumhuriyet Ermenistan'da
'Unutmadım' sloganları
CEYDA KARAN -10'da

İSİD korkusu, 'büyük felaket' dedirtti
Obama geri adım attı
İLHAN TANIR -19'da

2	5	13	21	22	22
Milliyetçilik ve Soykırım IV EMRE KONGAR	İster 'Soykırım' Deyin... NURAY MERT	İki Ülkeye de Büyük Görev SEMİH İDİZ	100 Yıl Önce Yüz Yıl Sonra ZEYNEP ORAL	23 Nisan, 24 Nisan, 25 Nisan ÖZGEN ACAR	ABD ve Ermeniler MERİÇ VELİDEDEOĞLU

Bundan bir yıl sonra, Soykırım'ın 100. yılı vesilesiyle Can Dündar'ın genel yayın yönetmenliğinde yayımlanan *Cumhuriyet* gazetesi konuyu yeniden manşetine taşıyor. İncelenen gazeteler arasında, 2015 yılında konuyla ilgili yayımlanan tek manşet haber olmasının yanı sıra bu haberi öne çıkartan bir diğer çarpıcı özelliği Ermenice olmasıydı. *Cumhuriyet* gazetesinin tarihinde bir ilk olması nedeniyle kamuoyunda olumlu ve olumsuz çokça tepkiler alan ve "Bir daha asla" anlamına gelen bu Ermenice manşetine, Rakel Dink'in "Acı Acı Ağlıyorum" başlıklı yazısı eşlik ediyor. Arka planda ise Hrant Dink'in Yerevan'daki Soykırım anıtı önünde çekilmiş fotoğrafı veriliyor. Konuyla ilgili diğer haberlerin ve köşe yazılarının bu manşete bitişik olarak birinci sayfadan duyurulması da anma gününün, gazetenin birincil gündemi olduğunu gösteriyor. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* gazetesinin 24 Nisan 2015 nüshasının ilk sayfasında geçmişle yüzleşmeye açık bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Öte yandan, raporun ilerleyen bölümlerinde inceleyeceğimiz gibi aynı sayının köşe yazılarında ve diğer haber içeriklerinde geçmişle yüzleşmeden oldukça uzak yaklaşımlara da yer verildiği öne çıkan bulgulardan biridir.

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNİ ANMA GÜNÜ VE SOYKIRIM

2015 yılında Soykırım'la paralel olarak öne çıkan ve manşete taşınan gündem maddelerinden biri de Çanakkale Savaşları'nın 100. yıldönümü anmalarıydı. Türkiye'nin uluslararası düzeyde organize ettiği bu tören, Ermenistan'daki Soykırım anmalarına karşı stratejik bir 'hamle' olarak değerlendirildi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ev sahibi olduğu bu törene kaç ülkenin ve hangi düzeyde temsilci yollayacağı, Yerevan'daki Soykırım anmasına katılanlar ile karşılaştırıldı ve bu sayılar basında çıkan haberlerde adeta bir maç havasında yansıtıldı. Bu araştırma kapsamında incelenen haberlerde de buna dair örneklerle rastlandı.

ÇANAKKALE KÖNÜKLARİ

Çanakkale Savaşları'nın 100. yılını anma etkinliklerine 21 ülkeden devlet başkanı düzeyinde katılım olması bekleniyor.

Anma töreninde ev sahibi Erdoğan

■ Çanakkale'deki anma töreninin ev sahipliğini Cumhurbaşkanı Erdoğan yapacak. İstanbul'daki Barış Zirvesi'nde Türkiye'yi Başbakan Ahmet Davutoğlu temsil edecek. » 24'te

TÖRENLER 23-25 NİSAN'DA

■ Ankara anma törenleri için tüm ülkelere davet gönderdi. 70'i aşkın ülkeden 'katılacağız' bildirimini geldi. Törenlere 21 devlet başkanı, 2 parlamento başkanı, 3 cumhurbaşkanı yardımcısı, 5 başbakan ve 24 de bakanın katılacağı açıklandı.

VATIKAN SON ANDA İPTAL

■ Vatikan'dan bir bakanın gelmesi planlanırken, Papa Françesko'nun "soykırım" sözlerine gösterilen tepkilerin ardından katılmadan vazgeçildi. 23 Nisan'da İstanbul'da Barış Zirvesi, 24'ünde Çanakkale'de anma töreni, 25'inde şafak ayını düzenlenecek. » 24

Erivan'a dört lider gidiyor

■ Ermenistan'ın 1915 olaylarının 100. yıldönümü nedeniyle Erivan'da düzenlediği törenlere Rusya Devlet Başkanı Putin, Fransa Cumhurbaşkanı Hollande, Kıbrıs (Rum) İleri Anastasiadis ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Nikolić'in katılacağı açıklandı. Törene 60 ülkeden başkan ya da cumhurbaşkanlarını temsil eden parlamento heyetlerinin katılacağı bildirildi. » 41. sayfada

İngiltere: Prens Charles

Azerbaycan: Haydar Aliyev

Slovenya: Borut Pahor

Pakistan: Navaz Sharif

Zeynep ŞAFAK

Heriuh NACIOŞLU

Fotoğraf: Umut ÖZCAN/AA

İlk olarak *Hürriyet* gazetesinin 22 Nisan 2015 tarihli manşeti Çanakkale anmasına katılacak olan devlet başkanlarını konu ediniyor. Öte yandan manşetin hemen yanına iliştilmiş olan "Erivan'a dört lider gidiyor" başlıklı bir diğer haber dikkat çekiyor. İki haberde de anmalara katılacak olan ya da davet edilmiş olan devlet başkanlarının sayıları, isimleri veriliyor. Doğrudan bir karşılaştırılma yapılmısa da yan yana verilmiş bu iki haberde gizli bir siyasi rekabet olduğu hissediliyor.

ORAYA 2 BAŞKAN GİTTİ BİZE 20 TANE GELDİ

Cumhurbaşkanı Erdoğan,
Ermenistan'daki anmayı
kastederek, "Oraya iki başkan
gitti, hamdolsun
bize 20 tane devlet
başkanı geldi" dedi.

KANLI LEKELERİNİZİ TEMİZLEYİN

■ "Almanya'nın yol açtığı iki dünya savaşında yaşananlar ortada. Rusya'nın 1917'den beri kendi topraklarında hayatını kaybeden milyonlarca insan var. Fransa'nın kötü sicili tüm dünyanın malumu. Onları kanlı lekelerini temizlemeye davet ediyorum." » 20. sayfa

Soykırım anmasını Çanakkale anmalarıyla rekabete sokma çabası en net ifadesini Erdoğan tarafından aktarılan sayısal verilerde buldu. Erdoğan'ın "Oraya iki başkan gitti, bize 20 tane geldi." açıklaması, 26 Nisan'da *Hürriyet* gazetesi tarafından tırnak kullanılmadan başlığa taşındı ve bu yöntemle rekabetçi yaklaşımı onaylayan biçimde yansıtıldı.

2015 yılında Çanakkale Savaşları'nın 100. yılı için düzenlenen anma töreninin, Ermeni Soykırımı'nı anma günü olan 24 Nisan tarihinde organize edilmesi, hem siyasi düzeyde hem de medyanın dilinde iki olay arasında karşıtlık kurularak yansıtıldı. Cumhurbaşkanı'nın yukarıdaki haber örneğinde görüldüğü üzere iki törene katılan dünya liderleri arasında sayısal bir karşılaştırma yapması, medya tarafından da olayın adeta bir siyasi maç olarak benimsenmesine ve aktarılmasına zemin hazırladı.

Öte yandan bu araştırma kapsamında 1995-2015 yılları arasında Soykırım konusunda yayımlanmış haberlerin incelemesini yapmak, iki törenin aynı tarihte organize edilmesinin 2015 yılına has bir durum olmadığını gösterdi. Bu inceleme kapsamında, geçmiş yıllarda hem Ermeni Soykırımı'nın hem de Çanakkale Savaşları'nın anma törenlerinin, aynı tarihlerde gazetelere yansıyan haberleri tespit edildi.

Dedeleri savaştı, torunları dost oldu

● 25 Nisan Anzak çıkarmasının yıldönümünde Anzak Koyu'nda düzenlenecek Şafak Töreni'ne katılmak üzere Çanakkale'ye binlerce Avustralya ve Yeni Zelandalı turist geldi. 86 yıl önce dedeleri birbirine karşı savaşın Türk ve Anzak gençleri birlikte eğlendiler.

ÇANAKKALE (Cumhuriyet)-Çanakkale Savaşları, 86. yıldönümünde anılıyor. 25 Nisan Anzak çıkarmasının yıldönümünde Anzak Koyu'nda düzenlenecek Şafak Töreni'ne katılmak üzere Çanakkale'ye binlerce Avustralya ve Yeni Zelandalı turist geldi. Çanakkale'deki otellerin yatak kapasitelerinin yeterli olmaması nedeniyle, gelen Anzaklar Gelibolu Yarımadası'nda çadır kurarak konaklamaya başladılar. Gelibolu Yarımadası'ndaki ilk tören bugün saat 05.30'da gerçekleştirilecek. Anzak Koyu'ndaki Şafak Töreni'nde, savaşlarda can veren muharipler için dini tören yapılacak. Anzak töreninin ardından ay-

bolu Yarımadası'nda çadır kurarak konaklamaya başladılar. Gelibolu Yarımadası'ndaki ilk tören bugün saat 05.30'da gerçekleştirilecek. Anzak Koyu'ndaki Şafak Töreni'nde, savaşlarda can veren muharipler için dini tören yapılacak. Anzak töreninin ardından ay-

■ Ankara Sg. 19, Sg. 7'ye

ABD BAŞKANI GEORGE W. BUSH

'Soykırım'ı kullanmadı

● ABD Başkanı George W. Bush, 24 Nisan bildirisinde "soykırım" kelimesini kullanmadı. Bush, kendisinden önceki ABD başkanlarının yayınladığı "katliam" kelimesini bile kullanmadı. Bush, "Bugün tarihin en büyük trajedilerinden birinin anıldığı bir gün. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yaklaşık 1.5 milyon Ermeni'nin zorla göçe ettirildiği ve öldüğü tarih. Bugün ben de Ermeni asıllı Amerikalılar ve yarıdöndüklü Ermeni toplumunun, kaybettikleri pek çok masum yaşamın yasını tutmasına katılıyorum." dedi. ■ 11. Sayfa

Örneğin 25 Nisan 2001 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinin "dedeleri savaştı, torunları dost oldu" başlıklı Çanakkale Savaşları'nı anma günüyle ilişkili haberi ile "'Soykırım'ı kullanmadı" başlıklı dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un Ermeni Soykırımı'nı anma günü ile ilgili açıklamasını değerlendiren haberin, 1. sayfada yan yana verdiği görülüyor.

Cumhuriyet gazetesinin 25 Nisan 2009 tarihli manşetinde ise ABD Başkanı Obama'nın Soykırımı anma konuşmasına yer veriliyor ve 'soykırım' ifadesini kullanmaması bir diplomatik başarı olarak gösteriliyor. Manşetin hemen altında verilen "Gelibolu bizi ulus yaptı" başlıklı habere ilişkin kullanılan görsel ise ulus ve kahramanlık arasındaki çağrılımlı vurgulayarak, okuyucunun zihninde Çanakkale anması ile Soykırım anması arasında bir karşıtlık kurmasına zemin hazırlıyor.

25 Nisan 2011 tarihli Hürriyet gazetesinde ise Soykırım'ı anma günü ile Çanakkale Savaşları'nı anma töreni ile ilgili haberlerin yan yana iki sayfada ve yine birbirleriyle karşıtık kurularak verilmesi dikkat çekiyor. "Törenle yaktilar" başlıklı haberde Ermenistan'da gerçekleşen anma töreninde yakılan Türk bayrağının fotoğrafı, "dün binlerce Ermeni sözde 'soykırım anıtı' önünde büyük bir Türk bayrağını törenle ateşe verdi" ifadesi eşliğinde veriliyor. Aynı sayfada ABD Başkanı Obama'nın 24 Nisan açıklaması daha büyük bir haber olarak veriliyor ve Obama'nın bu yıl da olayı "soykırım" olarak nitelemediği vurgulanıyor. Karşı sayfada ise Çanakkale Savaşları'nı anma töreni "Düşmanını bile anan ruh" başlığı ile veriliyor. Bu iki haberin gazete sayfalarında konumlanma şekillerine genel olarak baktığımızda, Ermenistan'daki törenlerde yakılan Türk bayrağı üzerinden tüm Ermenileri düşmanlaştıran bir yaklaşımın karşısında, 100 yıl önce karşısında savaştığı ülkenin askerlerini "bile" anmaya devam eden Türkiye'nin yüceltildiğini görüyoruz.

YAZI DİZİLERİ VE TARİHİN İNŞASI

En başta belirtildiği gibi, bu çalışma kapsamında 1995-2015 yılları arasında *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin 24 ve 25 Nisan tarihli nüshaları incelendi. Ancak bu tarihlerde rastlanan yazı dizilerinin devam eden günlerdeki bölümleri de, bütünlüklü bir bakış elde edilebilmek amacıyla analize dahil edildi. İncelenen dönem içinde tespit edilen yazı dizilerinin tam listesi aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tarih	Gazete	Yazar	Başlık
24, 25, 26, 27 Nisan 1995	Zaman	Prof. Dr. Bayram Kodaman	Ermeniler ve 24 Nisan 1915 (1)
			Ermeniler ve 24 Nisan 1915 (2)
			Ermeniler ve 24 Nisan 1915 (3)
			Ermeniler ve 24 Nisan 1915 (4)
24, 25 Nisan 2005	Hürriyet	Murat Bardakçı	TALAT PAŞA'NIN KARA KAPLI DEFTERİ
			İşte Kara Kaplı defterdeki gerçek
24, 25 Nisan 2006	Hürriyet	Murat Bardakçı	TALÂT PAŞA'NIN TEHCİR DEFTERİ
			Tehcirden geriye 41 bin ev kaldı
24, 25, 26, 27, 28, 29 Nisan 2006	Cumhuriyet	Prof. Dr. Türkkaya Ataöv	Ermeni belge sahtekarlıkları
			Yalanlarına Atatürk'ü de alet ettiler
			Andonian'ın sahte belgeleri
			Batı destekli Ermeni kıyım'
			Atatürk'e yakıştırılan uydurma demeçler
			Bir milyon dolara satın alınan duvar
24, 25 Nisan 2008	Cumhuriyet	Prof. Dr. Türkkaya Ataöv	Geçmişle yüzleşmek' ne demek?
			Geçmişle yüzleşmek' ne demek? -2-
24, 25 Nisan 2009	Cumhuriyet	Prof. Dr. Türkkaya Ataöv	ERMENİ SORUNU: Gerçekler hep göz ardı edildi
			Mahallelerde katliam
24, 25 Nisan 2010	Cumhuriyet	Şükrü M. Elekdağ	Tehcir askeri zorunluluk
			Hükümetten radikal kararlar

Ermeni Soykırımı tartışmalarının yazılı basındaki en önemli boyutlarından bir tanesini, bu yazı dizileri kapsamında, belgeler üzerinde verilen savaş teşkil eder. Bu bölümde, bu tartışmada kullanılan dili ve üslubu ortaya sermeye gayret edeceğiz. Bu hususta ilk örnek olarak, bu araştırma kapsamında incelediğimiz tarihlere denk gelen Türkkaya Ataöv'ün *Cumhuriyet* gazetesinde 2006, 2008 ve 2009 yıllarında yayımlanan yazı dizilerini ele alacağız.

Yazarın 2006 yılında *Cumhuriyet* gazetesi için hazırladığı “Ermeni Belge Sahtekârlıkları” başlıklı yazı dizisi ilk olarak 24 Nisan tarihinde aynı başlıkla, gazetenin birinci sayfasından duyuruluyor. Yazarının profesör ve bilim insanı ünvanı, yazı dizisi boyunca konuya dair akademik bir tartışma yürütüleceği izlenimi uyandırır da, dizinin henüz başlığında kullanılan, akademik üsluba uygun olmayan ifade Ermeni toplumunu yönelik bir hakaret içeriyor ve tüm Ermenileri sahtekârlıkla ilişkilendiriyor.

Dizinin, 25 Nisan’da yayımlanan ilk bölümü “Yalanlarına Atatürk’ü de alet ettiler” başlığını taşıyor. Yazının hemen başında kullanılan “Ermeniler doksan yıldır iddialarını dünyaya kabul ettirmek için sayısız belge ve söylem uydurdular” ifadesiyle ‘biz’ ve ‘onlar’ karşıtlığı kuruluyor.

Yazı, Ermeni Soykırımı’nın kanıtı olarak kullanıldığını iddia ettiği birkaç örnek fotoğraf ve görselin tahrif edilmiş olduğunu iddia ederek, Soykırım’ın tamamen gerçek dışı olduğunu savunuyor.

Genel olarak resmi tarih tezinde eksik olan ‘siviller’ vurgusu bu yazı dizisinde de eksik bırakılıyor. Anadolu coğrafyasının tamamen Ermenilerden arındırılmış olduğu gerçeği sessizce geçiştiriliyor. Öte yandan metinde alt başlık olarak kullanılan “Daha ne sahtekârlıklar”, “Bu denli hilebazlık olmaz” gibi ifadelerle belge tartışmaları üzerinden düşmanlık söylemi üretiliyor. Yazı dizisinin diğer bölümleri de benzer bir üslupla sunulan belgelerin düzmece olduğunu kanıtlamayı ve Atatürk’ün de Soykırım’ı kabul ettiği yönündeki iddiayı yalanlamayı amaçlıyor.

Türkkaya Ataöv’ün 2009 tarihinde yine *Cumhuriyet* gazetesi için hazırladığı ve bu kez “Ermeni Tehdidi ve Tehcir” adını verdiği yazı dizisinin iki bölümüne de gazetede tam sayfa yer veriliyor. Burada detaylı inceleyeceğimiz, dizinin ikinci bölümü olan “Mahallelerde katliam” başlıklı yazısı ise dönemin genel toplumsal ve siyasi yaklaşımıyla oldukça paralellik gösteren Ataöv’ün yansıttığı soykırım temsili konusunda oldukça iyi bir fikir veriyor.

Yazı yukarıdan aşağıya incelendiğinde ilk olarak diziyeye seçilen ana başlık “Ermeni Tehdidi ve Tehcir”, soykırımı savaş koşullarında mütecaviz Ermenilere karşı bir savunma önlemi olarak meşrulaştırmayı amaçlıyor. Spotta “Yabancı ülkelerden silah, askeri eğitim, para, yiyecek ve giyecek yardımı alan Ermeniler, Türk ve öteki Müslüman mahallelerine, köylerine ve kentlerine saldırdılar, geniş çapta toplu kıyımlar yaptılar.” ifadeleri kullanılarak Soykırım’ı meşrulaştırma vurgusu devam ediyor. Bu ifadelerle tüm Ermeniler silahlı unsur olarak yansıtılıyor; silahlı/silahsız Ermeniler arasında ayırım yapılmıyor. Sayfanın tam ortasındaki geniş görselde ise silahlı Ermenilerin toplu bir fotoğrafı

kullanılıyor. Fotoğrafın altında ise “Ermenilerin çeşitli emperyalist devletlerin destekleriyle silahlı saldırıları toplu kıyımlara yol açmış ve üç Türk ordusunun da ulaşım yollarını da tıkamış, işlemez duruma sokmuştur.” açıklamasına yer veriliyor. Ek olarak fotoğraftaki “Türlere karşı savaşan Ermeniler”in İngiliz üniforması giydiği belirtiliyor ve batılı ölkelerce desteklendikleri, bu destekler sayesinde Türlere karşı ayaklandıkları da üstü örtük biçimde vurgulanıyor. Sayfa bir bütün olarak görüldüğünde zihinsel motifin, ‘Türleri arkadan vuran ve başlarına geleni hak eden Ermeniler’ olarak kurulduğu ve düşmanlık söyleminin üretildiği rahatça tespit edilebilir.

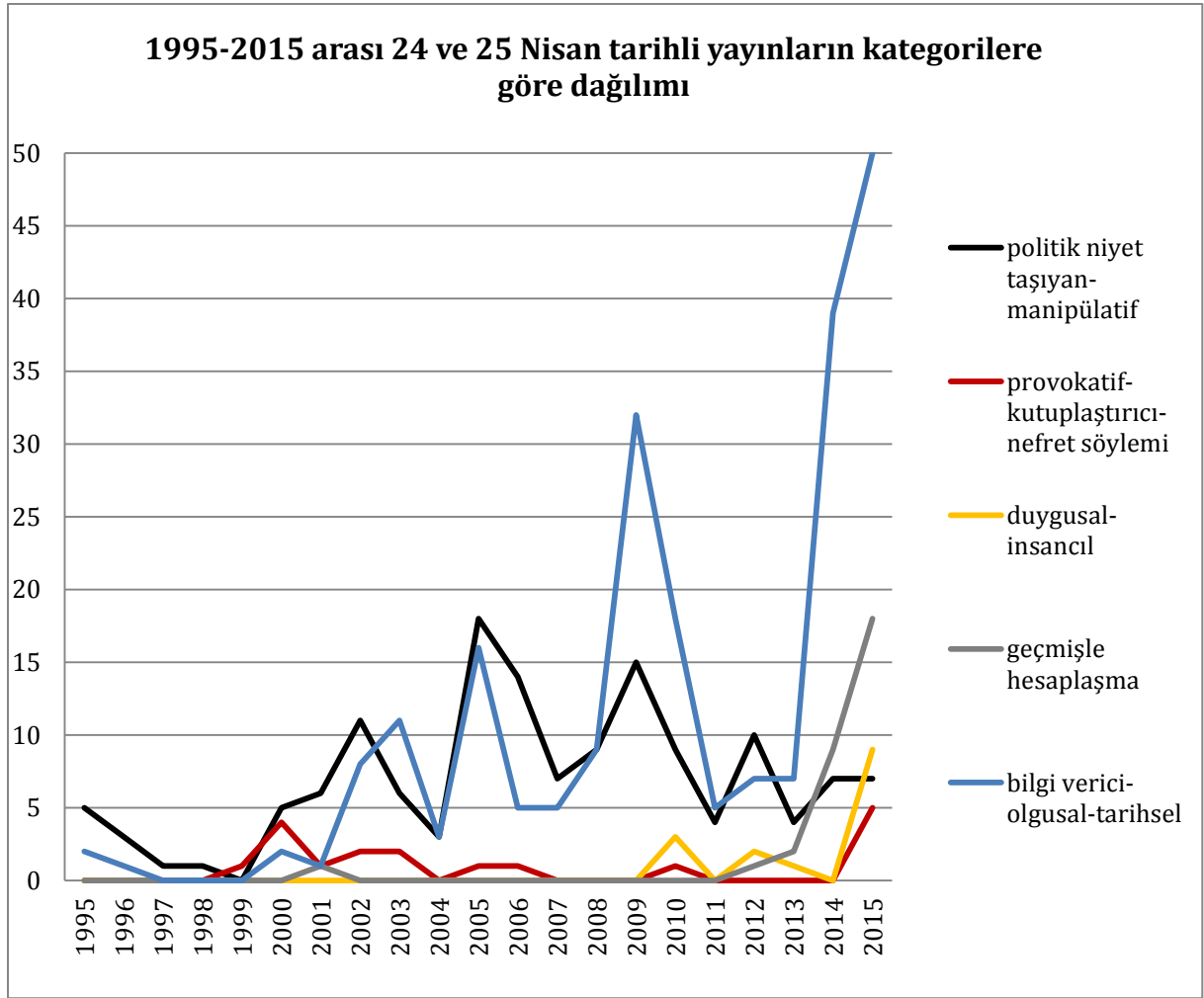
Bu raporda incelenen tarih aralığına denk düşen ve analiz edeceğimiz ikinci yazı dizisi 1995 yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman’ın 24-27 Nisan tarihlerinde *Zaman* gazetesi için hazırladığı “Ermeniler ve 24 Nisan 1915” başlıklı yazı dizisidir. Bu dizide, iki kamp, Soykırım’ı kanıtlamaya çalışan devasa bir Ermeni toplumu ve buna karşı haklarını savunan Türlükler olarak karşılıklı konumlandırılıyor. Dört bölümden oluşan bu yazı dizisinin başında, Osmanlı Devleti’nde Türlüklerle barış içinde yaşamakta olan Ermeni toplumunun tarihinden söz ediliyor. İlerleyen bölümlerde ise yüzyıllarca ‘kardeşçe’ bir arada yaşayan Ermeniler ve Türlükler arasına nifak sokan dış unsurlar konu ediliyor. Üçüncü yazının spotunda “Osmanlılar; Osmanlı’ya karşı savaşan ve dolayısıyla devlete ve vatana ihanet eden vatandaşlarını başka bir bölgeye göç etmeye zorlamıştır.” ifadeleri yer alıyor. Metinde ise silahlı/silahsız insanlar arasındaki ayırım yine devre dış bırakılıyor ve Ermeniler, meşru devlete karşı isyan eden bir toplum olarak sunuluyor. Son olarak “24 Nisan 1915 günü onlar için meşru devlete isyan etme ve Müslömanlar’ı katletme imkanının ellerinden alındığı (...) gündür.” ifadeleriyle Ermenilerin asıl yapması gerekenin Soykırım’ı anmak değil, kendilerini Türlükler kimlerin düşman ettiği üzerine tefekkür etmek olduğu savunuluyor.

SOYKIRIM’LA İLGİLİ İÇERİKLERİN GENEL NİTELİKLERİ

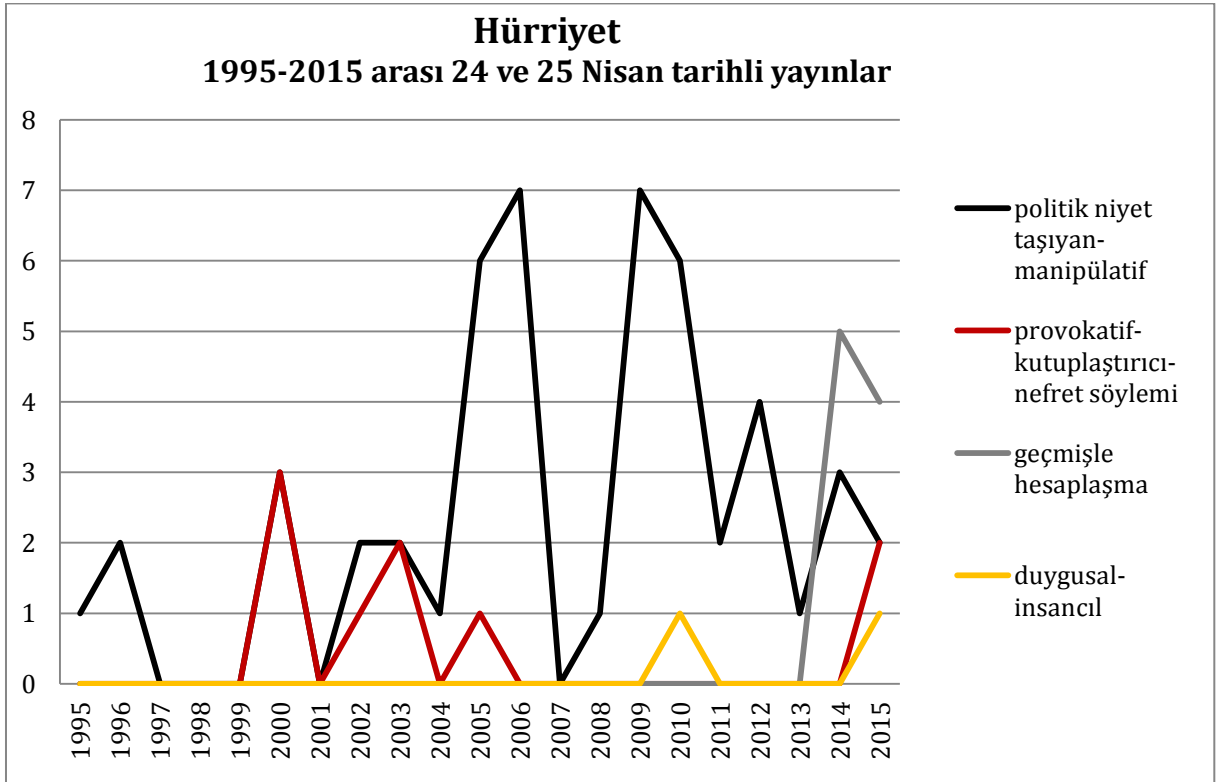
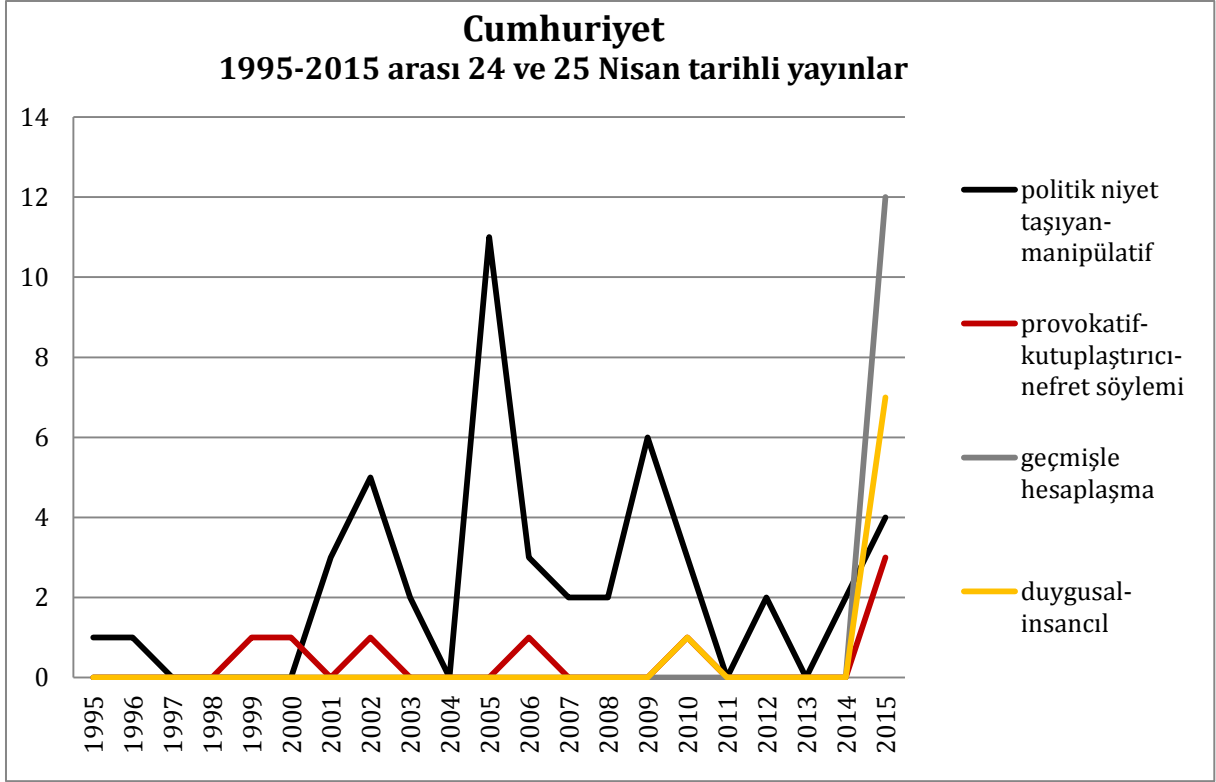
24 Nisan Ermeni Soykırımı’nı anma günüyle ilgili *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Zaman* gazetelerinde 1995 ve 2014 yılları arasında, yalnızca 24 ve 25 Nisan tarihlerinde, 2015 yılında ise 21-26 Nisan tarihleri arasında yayımlanan haber ve yazıları incelemeyi amaçlayan bu araştırma kapsamında tüm veriler beş kategoride değerlendirildi: **1) bilgi verici-olgusal-tarihsel, 2) politik niyet taşıyan-manipölatif, 3) provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi, 4) duygusal-insancıl, 5) geçmişle hesaplama.**

Tüm araştırma kapsamında, konuya dair belirgin bir tutum benimmeden, yalnızca haberin 5N1K’sını aktaran 282 içerik, bilgi verici-olgusal-tarihsel olarak kategorilendirildi. 165 yazı politik niyet taşıyan-manipölatif olarak değerlendirildi. Provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi kategorisinde 23 yazı tespit edildi. Son olarak 17 yazı duygusal-insancıl kategorisindeyken; 39 içerik de geçmişle hesaplamaı ele alan yazılar olarak belirlendi.

Yayınların kategorilere göre dağılımının yıllar içindeki değişimine baktığımızda, ilk başta bilgi verici-olgusal-tarihsel kategorisinde yer alan içeriklerin 2015’te önceki yıllara göre artmış olması dikkat çekti. Buna paralel olarak geçmişle hesaplama kategorisinde değerlendirilen içeriklerin sayısında 2013 sonrasında bir artış başladığı görüldü. Öte yandan politik niyet taşıyan-manipölatif kategorisindeki içeriklerin varlığını sürdürmeye devam ettiği tespit edildi. Son olarak provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi kategorisinde değerlendirilen içerikler de 2015 yılında bir artış gösterdi.

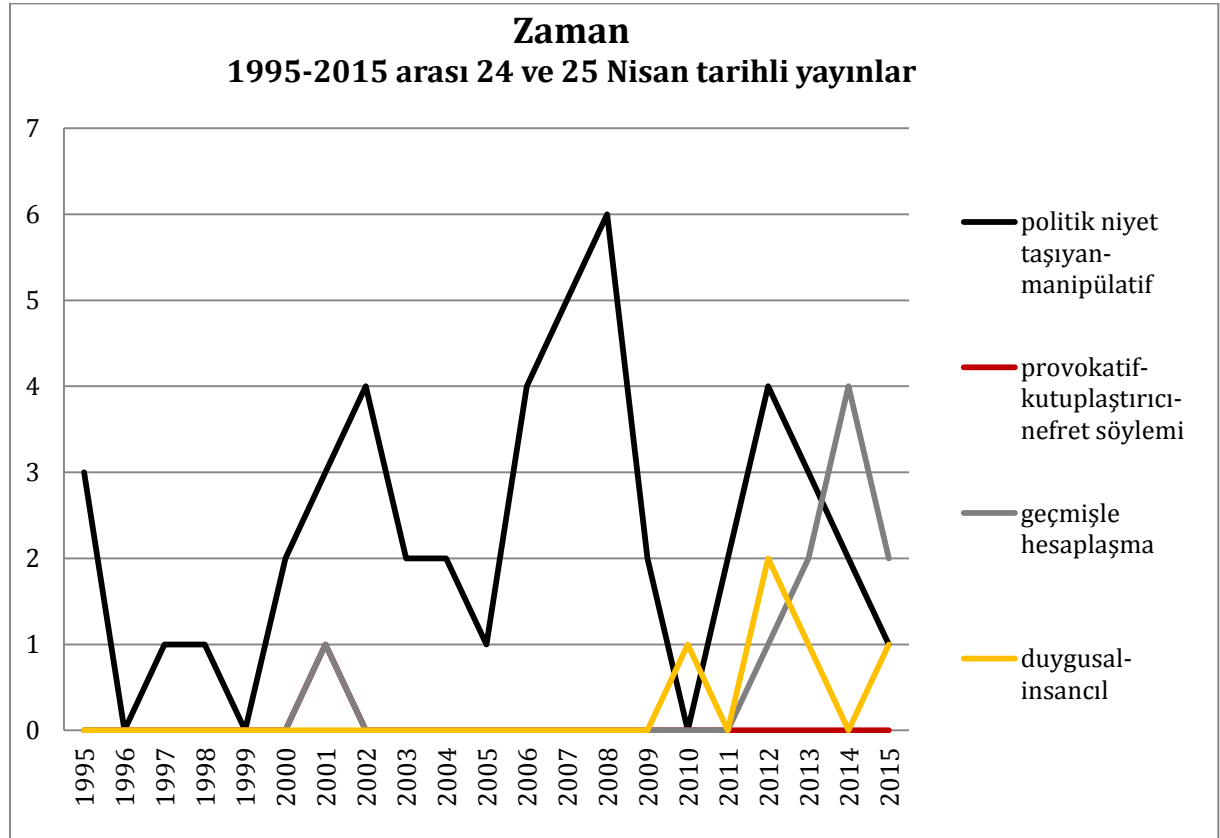
Araştırmada incelenen gazetelerin, 24 Nisan Ermeni Soykırımı'nı anma günü ile ilgili yaklaşımının yıllar içindeki değişimini göstermek amacıyla, her gazetenin yalnızca 24 ve 25 Nisan günlerinde yayımlanan haber ve köşe yazılarının bu kategorilere göre dağılımına bakıldı. Gazetelerin yaklaşımını hem içerik özellikleri hem de sayısal yoğunluğu açısından daha iyi yansıtaacağı düşünülerek, öncelikli olarak bilgi verici-olgusal-tarihsel kategorisi dışarıdaki kategorilere bakılarak grafikler oluşturuldu:

Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerine ait bu grafikleri ayrı ayrı incelediğimizde, 2015'te Ermeni Soykırımı ile ilgili olarak iki temel bulgunun ön plana çıktığı görüldü. İlk olarak, son yıllarda görülmeye başlanan duygusal-insancıl ve geçmişle hesaplaşma-sosyal sorumluluk kategorilerinde kendine yer bulan içerikler 2015 yılında arttı ve beklenilebileceği gibi politik niyet taşıyan-manipülatif nitelikteki

içerikler görece azaldı. Fakat bu iyileşmeye karşın; provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi niteliğindeki içeriklerin bu gazetelerde azalmadığı, aksine bir artış kaydettikleri görüldü.

Genel olarak, *Cumhuriyet* gazetesinin yayın çizgisinin Ermeni Soykırımı'nın 100. yılında, önceki yıllardan bir hayli farklı olduğu görüldü. Diğer gazetelerle karşılaştırıldığında *Cumhuriyet*'in hem geçmişle yüzleşmeyi ön plana çıkartan, hem de Soykırım'ın inkârını konu edinen, birbirine tamamen zıt yazıları en çarpıcı şekilde yan yana bulunduran gazete olduğu söylenebilir. Bu bağlamda hala birçok köşe yazarının zaman zaman kutuplaştırıcı veya provokatif yazılar yayımlamaya devam ettiği öne çıktı. *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde ise genel bir yayın politikası, köşe yazılarına da yansıyan ortak bir tondan bahsetmek mümkün.

Zaman gazetesinde, duygusal-insancıl ve geçmişle hesaplaşma-sosyal sorumluluk kategorilerinde değerlendirilen içeriklerin yıllar içinde arttığı ve politik niyet taşıyan-manipülatif nitelikteki içeriklerin azaldığı tespit edildi. Provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi niteliğindeki içeriklerin ise yaygın biçimde yer almadığı gözlemlendi (yalnızca 2001'de 1 içerik).

KATEGORİLERDEN ÖRNEKLER

- Politik niyet taşıyan - manipülatif

Bu kategoride değerlendirilen yazıların ana temaları incelendiğinde, yazıların büyük çoğunluğunun Soykırım'ın tanınmasına/inkârına dair tartışmaları konu ettiği ilk bulgu olarak dikkat çekiyor. Bu tartışmalarda özellikle ABD başkanının her yılki anmada olayı nasıl tanımlayacağı gündemi oluşturan başlıklardan biri olarak öne çıkıyor. ABD başkanlarının, olayı soykırım olarak tanımlamaması, gazeteler tarafından neredeyse her yıl Ermenistan'a ve özellikle ABD'de yaşayan Ermeni diasporasına karşı kazanılmış siyasi bir zafer olarak yansıtılıyor. Ele alınan her üç gazete de 2000 yılından itibaren

bu türden haberlere sıkça rastlandı. Bu haberlerin yoğunluğunu göstermesi açısından tarama yapılan döneme denk gelen örneklerin listesi aşağıdaki tabloda görülebilir:

25.04.2001	Cumhuriyet	Başkan Bush 'Soykırım' demedi
25.04.2002	Cumhuriyet	Bush 'soykırım' yerine 'katliam' dedi
25.04.2007	Cumhuriyet	24 Nisan açıklaması Bush 'soykırım' demedi
25.04.2009	Cumhuriyet	'Soykırım' demedi ama...
25.04.2013	Cumhuriyet	Obama: Büyük felaket
25.04.2000	Hürriyet	Bush soykırım demedi
25.04.2009	Hürriyet	SOYKIRIM' DEMEDİ MEDS YEGHERN* DEDİ /
25.04.2009	Hürriyet	Obama'nın golü skoru belirledi
24.04.2010	Hürriyet	Gözler bugün Obama'nın yapacağı 24 Nisan konuşmasında
24.04.2011	Hürriyet	Obama 'Büyük felaket' dedi
25.04.2011	Hürriyet	Bir Soykırım demedi
25.04.2012	Hürriyet	Obama'dan diyasporaya seçim yatırımı yok
25.04.2014	Hürriyet	Yine 'meds yeghern' dedi
25.04.2002	Zaman	ABD Başkanı Bush, 'soykırım' yerine 'katliam' dedi
24.04.2005	Zaman	Edelman: Başkan Bush 'soykırım' demeyecek
25.04.2007	Zaman	George Bush, bu yıl da 'soykırım' demedi
25.04.2008	Zaman	Bush bu sene de 'soykırım' demedi
24.04.2009	Zaman	Barack Obama, bugün o kelimeyi kullanır mı ?
25.04.2009	Zaman	Obama, 24 Nisan mesajında bir tek 'soykırım' demedi
25.04.2012	Zaman	Obama 'soykırım' demedi
25.04.2013	Zaman	Obama 'soykırım' demedi Ermeni Lobisi durgun
25.04.2014	Zaman	Soykırım' demedi

Ermenistan ve Türkiye arasında, iki ülke ilişkilerinin normalleşmesine dair protokolün imzalandığı yıl olan 2009'da *Hürriyet* gazetesinin 25 Nisan tarihli baskısında yayımladığı "Obama'nın golü skoru belirledi" başlıklı haber, esas olarak imzalanan protokolün dünya basınına nasıl yansıdığını ele alıyor.

Farklı ülkelerin popüler gazetelerinden haberlerin derlendiği bu yazının başlığı, konuyu siyasi bir iktidar mücadelesine indiriyor. Başlık aynı zamanda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri sembolik olarak başlatan Eylül 2008’de milli takımlar arasında yapılan futbol maçına referansla Obama’nın anma sebebiyle yaptığı açıklamada Soykırım ifadesini kullanmamış olmasını Ermenilere karşı atılmış bir gol olarak tanımlıyor.

Öte yandan Ermenistan-Azerbaycan arasındaki Karabağ sorununun da 24 Nisan anmalarının manipülatif biçimde ele alınmasına zemin hazırlayan konulardan biri olarak araçsallaştırıldığı görülüyor.

2001 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan “Karabağ sorununda Azeri-Rus yakınlaşması” başlıklı yorum yazısı, *Zaman* gazetesinin 2007 yılında attığı “Ermeni Diasporası, işgal altındaki Yukarı Karabağ'a para yağdırıyor” manşeti, yine *Zaman* gazetesinin 2007 yılındaki “Karabağ'da Azeri malları talan edilmiş” başlıklı haberi ve *Cumhuriyet* gazetesinin 2009 yılında yayımladığı “Azerileri ikna için yoğun trafik” başlıklı haberi bu araçsallaştırmaya örnek verilebilir. Bu haber ve yazılardan bir kısmı, içeriğinde Ermeni Soykırımı anması ile hiçbir direk bağlantıya yer vermese bile; bu yazıların yayımlanması için gazetelerin, 24 ve 25 Nisan günlerini seçmiş olması özel bir tercihi gösteriyor. Özellikle “Ermeni Diasporası, işgal altındaki Yukarı Karabağ'a para yağdırıyor” manşetinden de anlaşıldığı gibi bu tür içerikler Ermeni diasporasını, Ermenistan’ı veya tümüyle Ermeni toplumunu itibarsızlaştıran, düşmanlaştıran bir dil oluşturuyor.

- Provokatif – kutuplaştırıcı – nefret söylemi

1995’ten 2015’e kadar, araştırma kapsamında incelenen 24 ve 25 Nisan tarihli gazetelerde yayımlanan 13 yazı bu kategoride değerlendirildi. 2015’e gelindiğinde ise 21-26 Nisan arası altı günlük süreçte yine aynı gazetelerde toplam 10 yazı (*Cumhuriyet* 7, *Hürriyet* 3) bu kategoride değerlendirildi. 2015 yılında görülen bu artışın geçmişle hesaplaşma ve duygusal-insancıl kategorilerinde tespit edilen artışla paralellik göstermesi, devlet geleneğinin savunucularının mevzi kaybetmeme çabası olarak görülebileceği gibi incelenen gazetelerin ve özellikle köşe yazarlarının kemikleşmiş yargılarının devamı olarak da yorumlanabilir. Özellikle 2015 yılında görülen 10 içeriğin tamamının köşe yazılarında üretilmiş olması bu yorumu destekleyen bir veri olarak karşımıza çıkıyor.

Geçmiş yıllarda göze çarpan ilk örneklerden biri Emin Çölaşan’ın *Cumhuriyet* gazetesinde konuya dair 2002, 2003 ve 2005 yıllarında yayımladığı, sırasıyla “Şu bizim soykırım(!)”, “Ermeni Soykırımı!”, “Ermeni vukuatı!!!” başlıklı yazıları oldu. Bu yazıların öne çıkan özelliği yazarın neredeyse üç yazıda da aynı şeyi söylemiş olmasıydı. Soykırım’a dair, “...ortada soykırım falan yok. Eğer olsaydı 1915 sonrasında İstanbul ya da Anadolu’da tek bir Ermeni kalır mıydı?” ifadesi her yazıda neredeyse aynı şekilde geçiyor. Ancak bu yazıların provokatif-kutuplaştırıcı-nefret söylemi kategorisinde değerlendirilme nedeni Ermeni toplumunun tamamını yazılarında hedef gösteriyor ve düşmanlaştırıyor olması. Yine neredeyse üç yazıda da değişmeden kullanılan “Ermeni yalanları”, “Ermeni yaygaraları”, “Ermenilerin soykırım goygoyculuğu”, “Ermeni cazgırlığı” gibi ifadeler meseleyi siyasi, tarihi ve hatta insani bir tartışmanın uzağına taşıyarak Ermenilere yönelik nefret söylemi üretilmesine neden oluyor. Ayrıca, üç yazıda da hakim olan biz (Türkler) ve onlar (Ermeniler) ayrımı bu söylemin güçlenmesine imkân sağlıyor. Son olarak “Sen hem ihanet edeceksin, yıllar boyunca bin tane isyan çıkaracaksın, Birinci Dünya Savaşı’nda düşmanla işbirliği yapıp kendi ordunu savaşta arkadan vuracaksın, hem de böyle ağlaşıp acındıracaksın!” cümlesi de 1915’te Ermenilerin yaşadıklarını meşrulaştıran ifadelerden biri olarak Çölaşan’ın yazısında yer alıyor.

Sözde Ermeni soykırımını anma günündeki gösteriler Dışişleri Bakanlığı'na harekete geçirdi

Ermeniler Türk bayrağını yaktı

► İsrail Eğitim Bakanı Yossi Sarid'in, "Ermeni soykırımının ortaöğretim kitaplarında okutulması" önerisi, Kudüs'teki Ermeni cemaatini bile şaşırttı. Bayrak yakma olayı ile ilgili olarak Yunanistan Büyükelçisi Yannis Korantis'in Dışişleri Bakanlığı'na çağrılarak Türkiye'nin resmi tepkisinin iletilmesi bekleniyor.

Dış Haberler Servisi - Ermeniler, sözde Ermeni soykırımını anma günü çerçevesinde Yunanistan'da gösteriler düzenleyerek Atina'daki Türk Büyükelçiliği'nin önünde ve Selanik'te Türk bayrağını yakmışlar. Türkiye, Atina Büyükelçiliğimiz önünde dün bir grup Ermeninin Türk bayrağı yakmasına tepki gösterdi.

Atina'da yaklaşık 100-150 kişilik Ermeni grubu, Türkiye'nin Atina Büyükelçiliği önünde gösteri yaptı. Polisin yoğun güvenlik önlemleri aldığı gösteri, bayrak yakma dışında olaysız sona erdi. Selanik kentinde ise valilik tarafından düzenlenen dini ayinin ardından yürüyüşe geçen yaklaşık 200 kadar Ermeni, Türkiye Başkonsololuğu önüne gelerek Türk bayrağını yakmışlar. Yoğun güvenlik önlemleri altında yapılan gösteriye katılanlar, bir süre Türkiye aleyhtarı sloganlar attıktan sonra olaysız bir şekilde dağıldılar. Dışişleri Bakanlığı Sözcü Yardımcısı Sermet Atacanh, AA'ya yaptığı açıklamada, Ankara'daki Yunan Büyükelçiliği nezdinde gerekli girişim yapılarak Türkiye'nin tepkisinin dile getirileceğini söyledi. Yunanistan Büyükelçisi

Yannis Korantis'in Dışişleri Bakanlığı'na çağrılarak Türkiye'nin resmi tepkisinin iletilmesi bekleniyor.

Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan da sözde soykırım anma günü nedeniyle yaptığı açıklamada, "1,5 milyon Ermeninin öldürüldüğü gerçeğin dünyaya tanınması için dünya toplumuna yönelik ısrarlı bir politika izleyeceğiz" dedi. Koçaryan, Türkiye-Ermenistan ilişkilerine de değindiği konuşmasında, "Ermenistan, bölgede sağlam bir istikrarın korunması gerektiğinin ve bölgesel işbirliğinin gelişiminin, iki ülke arasında yeni bir tür ilişkinin kurulmasına büyük ölçüde bağlı olduğunun farkındadır" dedi.

Belçika'nın başkenti Brüksel'de Türk Büyükelçiliği önünde yaklaşık 450 kadar Ermeni, bir gösteri düzenledi. Göstericiler

Türkiye ve Türk devleti kuruluşlarına karşı şiddet eylemleri çağrısında bulundular. Yaklaşık iki saat süren gösteride, göstericilerin arasında katılan Ermeni asıllı 4 Türk vatandaşı, bu hareketin yanlış olduğunu, böyle eylemlerin Türkiye'deki ve Ermenistan'daki insanları inciteceğini belirtti. Dört Türk, bu karşı çıkışlarıyla göstericilerin saldırısından zor kurtuldu.

İsrail Eğitim Bakanı Yossi Sarid de Ermeni soykırımının İsrail'deki ortaöğretim müfredat programına konulmasını önerdi.

Sarid, soykırım anma günü için Ermeni toplumu tarafından Kudüs'te düzenlenen törene de katıldı. Sarid, törene yaptığı konuşmada, "Çok uzun yıllardır siz tek başınızaydınız. Artık daha az yalnızsınız" dedi. İsrail radyosunun haberine göre Sarid, "soykırım kurbanı olan Yahudilerin diğer

soykırım kurbanları ile dayanışması gerektiğini" belirterek, "Kim sözde katliama kurbanı karpı tavır almış olur" ifadesini kullandı.

Sarid, "Ermeni soykırımının" İsrail okullarında okutulmasını gerektirmediğini kaydedti ve "Yahudi soykırımı bilimsel olarak Ermenilerin uğradığı soykırım da açık ifadelerle yer almalı. Tarihin bu trajik bölümünü ders kitaplarına geçmek, bu bizim size olan borcumuzdur" dedi. Böyle bir girişim İsrail-Türkiye ilişkilerini etkilememesi gerektiğini yine süren İsraili bakanın önerisi katılması Ermenileri de şaşırttı.

Moskova'da bulunan Ermeniler de Türkiye Büyükelçiliği önünde bir gösteri düzenledi. İnan'ın başkenti Tahran'da yaklaşık 10 bin Ermeni, yürüttü. Beyrut ve Paris'te de gösteriler yapıldı.

Bu kategoride değerlendirilen haber türündeki örneklerden biri ise 2000 yılında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan "Ermeniler Türk bayrağını yaktı" başlıklı haberdir. Atina'da gerçekleştirilen Soykırım protestosuna dair bilgi aktaran bu haberin başlığında kullanılan ifade tüm Ermenileri suçlayan bir anlam taşıdığı için nefret söylemi kategorisinde değerlendirildi. Haberin içinde aktarıldığı üzere protesto eylemini eleştiren Türkiyeli Ermeniler olmasına rağmen haberin genelinde kullanılan ifadeler, 'Türk bayrağının yakılması'ndan tüm Ermenileri sorumlu tutuyor ve düşmanlaştırıyor.

2001 yılının 25 Nisan gününde *Zaman* gazetesinde yayımlanan “Ermeni’ye sağduyu tokadı” başlıklı haber, yine kullanılan başlık nedeniyle bu kategoride değerlendirildi. Dönemin ABD Başkanı Bush’un anma konuşması sırasında katliam ya da soykırım kelimelerini kullanmamasını Ermeniler’e yönelik bir siyasi galibiyet olarak yansıtan haber, soykırım tartışmaları üzerinden tüm Ermeni toplumunu Türkiye Cumhuriyeti’nin düşmanı olarak tanımlıyor, hedef gösteriyor.

Başta belirtildiği üzere 2015 yılına gelindiğinde bu kategorideki içerik sayısında belirgin bir artış görüldü ve incelenen dönem içinde tespit edilen bu içeriklerin tamamının köşe yazısı olduğu dikkat çeken ilk bulgulardan biri oldu. Böylece, yazı dili bakımından görece tarafsız olma kaygısı taşıyan haberlere kıyasla, gündem belirlemede rol oynayan aktörlerin kişisel görüşlerini yansıttığı köşe yazılarının nefret söylemi üretmekte daha açık bir alan olduğu bulgusu bir kez daha karşımıza çıktı.

Türkiye dik durmazsa boyun eğerse daha çok böyle 'darbeler' alır

Ermeniler gına getirdi

YETER SÖZ MİLLETİN

Yalçın BAYER

Faks: (0212) 677 03 20 (0212) 677 03 27

ybayer@hurriyet.com.tr

HER yıl 24 Nisan öncesinde ve sonrasında, Ermenilerin dünya çapında yaptıkları azgınlıklar doğrusu gına getirdi. Aradan yüz yıl geçmiş hâlâ 1915 olayları... Kesilmiş, mağdur edilmiş ve sürülmüş bir millet ve bunu yapan zalim Türklere masalı... Arkadaş, işin geçeceği kasa ve öz şu:

Avrupa devletlerinin kuşkarttığı, silahlandırdığı Ermeni çeteleri ve onların Anadolu’da Türklere ve Kürtlere yaptığı zulümler ve katliamlar vb... Türklere kendilerini korumak için müdafaaaya geçtiler.

Ey aydınlar, basın mensupları, Ermeni hayranı akademisyenler, 'saf araştırmacılar' vs. önce ulusal çıkarlarımızı ve devletin onurunu düşünün. Çatışmalardan her iki tarafta -haklı veya haksız- ölenler de katledilenler de oldu. Yani kısaca Ermeni de Türk ü katletti, kesti; Türk de Ermeni’yi katletti, kesti.

Ermenilerin en büyük hatası şudur; hiçbir devlet, savaş halinde iken, düşmanla işbirliği yapan, yaşadığı ülkeyi arkadan vuran tebaasını affetmez. O bir haindir... Ve cezasını görür. Ermeniler maalesef Ruslarla işbirliği yapıp, Osmanlıyı arkadan vurdular. Bunu hiçbir devlet bağışlamaz. Kendini savunmaya geçer. Şapkaları önümüze koyalım ve iyi tefekkür edelim.

Sürgün; Osmanlı devletlerinin çok eski bir yönetim sistemidir. Türk aşiret ve oymakları da zaman zaman çeşitli yerlere sürgün edildiler. Mecburi göçte zorlandılar (tehcir).

1915’te Ermeniler eski bir devlet iskânı siyaseti gereği başka yerlere göç etmek zorunda bırakıldılar. Bu arada organizasyon ve teknik imkânsızlıklardan bazı nahos

ve insani olmayan olumsuzluklar yaşandı. Ölümler, salgın hastalıklar vb. Kadın, kız, çocuk, yaşlı gibi...

Ermenilere, Türk toplumu insani duyarlılık gösterdi, insani yardım elini uzattı. Birçok Ermeni kızı Türk gençleri ile evlendirildi. Komşu Ermeni aileleri korundu.

Bu konuda yüzlerce belge var. Bir de bizdeki yöneticilerin ikide bir ortaya attıkları konu var; 'Gelin arşivleri açalım, tarihçiler incelesin' efendim...

TÜRK ARŞİVLERİ AÇIK

Türk arşivleri zaten açık. Birçok da yayın yapıldı. Siz (100 ciltlik) bir külliyat yayınlasanız Türk’ün haklı davasını ispatlayan... Ne

Ermenistan ne Avrupa, Amerika inanmaz, itibar etmez. Bu boş hayali bırakın. **Ermenistan** lobi faaliyetlerinde 'süper' dir. Bir de Hıristiyan gayretini, dayanışmasını unutmayın.

Osmanlı döneminde 1915 olayları ve Ermeni mezalimi hakkında

Osmanlıca fotoğrafik kitaplar çıkarıldı; isteyen baksın... **Türkiye** dik durmazsa, Avrupa kapılarında, **Avrupa Birliği** ne gireceğim diye boyun eğerse daha çok böyle darbeler alır. Dik ve sebatlı duran onurlu **Türkiye** ye kimse zorlama ile baskı ile tarihi gerçeğe aykırı gömlek giydiremez.

Ermenilerin bir derdi de, toprak ve tazminat koparmak. Bunu çocuklar bile biliyor. Türkiye’nin büyük tarihçileri neredeler?

Prof. Dr. Atilla ÇETİN

2015 yılından bu kategori için verilebilecek en belirgin örneklerden bir tanesi *Hürriyet* gazetesinde Yalçın Bayer’in köşesinde yayımlanan “Ermeniler gına getirdi” başlıklı yazıdır. Yalçın Bayer 22 Nisan tarihli köşe yazısında, kendisi belirgin hiçbir eklemeye ya da müdahalede bulunmadan, doğrudan Prof. Dr. Atilla Çetin imzalı “Ermeniler gına getirdi” başlıklı yazıyı aktarıyor. “Her yıl 24 Nisan öncesinde ve sonrasında, Ermenilerin dünya çapında yaptıkları azgınlıklar doğrusu gına getirdi.” ifadesiyle başlayan yazı, daha ilk cümlesinde Ermenilere hakaret içeriyor. Yazı aynı zamanda, “Ey aydınlar, basın mensupları, Ermeni hayranı akademisyenler, 'saf araştırmacılar' vs. önce ulusal çıkarlarımızı ve devletin onurunu düşünün.” diyerek, Soykırım üzerine çalışmalar yapan kişileri de hedef gösteriyor. Ermenilerin “hain” olarak tanımlandığı yazıda, Soykırım’a dair kullanılan “Ermenilerin en büyük hatası şudur; hiçbir devlet, savaş halinde iken, düşmanla işbirliği yapan, yaşadığı ülkeyi arkadan vuran tebaasını affetmez. O bir haindir... Ve cezasını görür.” ifadeleri de Ermenilerin bu durumu hak ettiklerine dair bir vurgu taşıyor.

Bu söylemlerle Ermeniler, Türklere ve devlete karşı ezeli düşman konumuna yerleştiriyor ve hedef gösteriliyor. Yazının en sonunda ise herhangi bir kaynağa dayandırılmadan Ermenilerin, Soykırım’a dair tazminat ve toprak talebi yeniden dile getirilerek, Ermenileri düşmanlaştıran fikir somutlaştırılıyor.

Bu kategoride değerlendirilen bir diğer örnek yazı ise 22 Nisan 2015’te *Cumhuriyet* gazetesinde Cüneyt Arcayürek’in kaleme aldığı “Çare...” başlıklı yazısıdır.

Care...

Kılıçdaroğlu'nun tek başına CHP iktidarının hükümet programı olarak nitelediği seçim beyannamesindeki ekonomik vaatler AKP yetkililerince amansız eleştiri bombardımanı ile karşılaştı.

Başbakan AD'nin hayal dediği vaatleri rakamlarla eleştiren Maliye Bakanı **Mehmet Şimşek** bu vaatler bütçeye 200 milyar daha açık ekleyecek diyor.

Oysa kaynağı da çareyi de sade bir vandaş bile biliyor.

Büyük devlet saptamasıyla AKP iktidarının har vurup harman savurduğu paraların tasarruf edilebilmesiyle 8 milyon emekliye iki bayramda birer maaş ikramiye neden verilmesin?

17 milyon dolayındaki yoksul kitlenin güncel yaşamına kısıtlı ölçüde de olsa çareler neden uygulanmasın?

Asgari ücretin 1500 liraya çıkarılması, kredi borcu faizlerinin yüzde 80'i neden silinmesin?

Kimi ekonomi uzmanlarının sütunlara yansıyan saptamalarında CHP'nin ekonomik vaatlerinin karşılığını bulmak olanaklı.

Büyük devlet cakası yapma uğruna Beştepe'de inşa ettirdiği saraya sarfedilen 5 milyar, hiç gereği yokken Saraylı'nın emrine dilediği gibi harcaması için verilen 2,5 milyar örtülü ödenek, Suriyeli mültecilere 5 milyar dolar, Libya'daki alacaklara 7 milyar dolar...

Neymiş bu israfın nedeni efendim: AKP öylesine Müslümanmış ki, dünyanın neresinde olursa olsun Müslümanların maddi ihtiyaçlarını karşılamaya koşmayı Müslümanlığın zorunlu görevi sayarmış! Ama ülkedeki yoksul Müslümanları,

emeklinin, işçinin, köylünün maddi zorluklarını nedense karşılamaya gerek görmüyor.

Neden mi? Ülkeyi bir baştan öteki başa refah içinde yaşayan insanların ülkesine dönüştürdüğü palavrasına kendisinin de inanması nedeniyle...

Kılıçdaroğlu'nun açıkladığı şu çarpıcı rakamlar; Başbakan Yardımcısı **Bülent Arınç**'in açıkladığı israf politikası, Bay RTE'nin, Allah'ın içinden çıkmamızı sağlayacağını açıkladığı ekonomik krizin gerçek nedeni değil mi?

CHP lideri israfı rakamlarla kanıtıyor. 1923-2002 yılları arasında gelip geçen 57 hükümetin harcadığı toplam kaynak 779 milyar dolar.

12 yılda AKP hükümetlerinin toplam harcadığı para 1 trilyon 869 milyar dolar! Soruyor: 12 yılda yeni bir Atatürk barajı mı, Keban mı, İSDEMLİR mi yaptırdı?

Ana muhalefet henüz dış politikadaki yanlış yaklaşımlar nedeniyle Türkiye'nin gücünden ne ölçüde israf ettiğinin hesabını sormadı.

Bugüne dek RTE'nin ve şimdi de AD'nin tavizkâr Ermeni soykırımı politikasının giderek dünya ölçeğinde başımıza örülen tuzaklardan nasıl kurtulacağımızı da hesaplamış değil.

AD yayımladığı son mesajda "*Birinci Dünya Savaşı'nda yaşananları anlıyor, hayatını kaybeden masum Osmanlı Ermenilerini saygıyla andığını*" söylüyor ama...

...Ermeniler tarafından öldürülen binlerce Osmanlı Türklerinden söz etmeyerek Ermenistan'a dostluk elini uzatıyor.

Oysa Ermeni soykırımı kabule yakın adımlarla dünya Ermenileri Türkiye'nin dostluk elini sıkmaya niyetli görünmüyorlar.

Soykırımı kabul ettiğimiz gün Ermeni soykırım dayatmalarının arkası gelecek.

Tazminat ve de toprak... Ağrı'yı, Kars'ı belki de Van'ı isteyecekler.

Bu sorunda dost yok yanımızda. Baksanıza Alman hükümeti de yakın tarihte yaptıkları 7 milyon Yahudi soykırımına sözde Ermeni soykırımının örnek olduğunu söylemeye başladılar.

Hayırlara vesile olmayacak gelişmeler...

Cüneyt Arcayürek yazısında AK Parti hükümetini eleştirerek Ermeni Soykırımı'na karşı uygulanan "tavizkâr politikalar"ın Türkiye'yi güç durumda bıraktığını ifade ediyor. "Taviz"lerden birine örnek olarak da 2014 yılında Erdoğan'ın yayımladığı taziye mesajını veriyor. Sonrasında ise bu tür tavizlerin Soykırım'ın kabulünü, ardından toprak taleplerini getireceğini savunuyor: "Tazminat ve de toprak... Ağrı'yı, Kars'ı, belki de Van'ı isteyecekler." Ardından "Bu sorunda dost yok yanımızda" ifadeleriyle de Ermenileri düşmanlaştıran ve kutuplaştıran bir tonla yazısına son veriyor.

- Duygusal – insancıl

1995-2015 yılları arasında yalnızca 24 ve 25 Nisan günleriyle sınırlı olan bu araştırma kapsamında, duygusal-insancıl kategorisinde değerlendirilen ilk örnekler 2010 yılında rastlandı. Ali Sirmen'in *Cumhuriyet*'te yayımlanan "Sorunun Ardındaki İnsanı Görebilmek" ve Hadi Uluengin'in *Hürriyet*'te yayımlanan "Bugün 24 Nisan!" başlıklı köşe yazıları, Nuriye Akman'ın *Zaman* gazetesinde yer verilen "Kafes'i duyduğumda 6-7'i Eylül'ü hatırladım" başlıklı röportajı 2010 yılına ait ilk örneklerdir.

Paravon Dede'nin hikâyesi hepimizin

Paravon Dede'nin iç burkan hikâyesi, geçtiğimiz yüzyıl bu topraklarda yaşanan, yankısını bugüne ve geleceğe taşıyan pek çok acıklı hikâyeden biri. Günün anlamına uygun olarak bir Ermeni hikâyesi bu. Ama aynı anda Türkleri, Kürtleri ve bambaşka kimlikler taşıyanları da kapsıyor. Belki ortak noktası 'mazlumiyet' denilebilir. Zalim olmamış, zorbalık yapmamış ama haksız yere zulüm görmüş farklı kimliklerden gelen milyonlarca kişinin acısını yansıtan... Bir türlü bitmeyen, tamamlanamayan bir hikâye. İç içe geçmiş öyküleriyle, yarım kalmış vedalarıyla, bizden insanlık adına tanıklığımızı istiyor. Belki sadece bunu.

Artık biliyoruz çünkü, bizde iz bırakan küçük hikâyelerimizin diğer ucu, özellikle son yüz elli yıldır bu topraklarda yaşanan o acı yüklü toplumsal tarihimizi, yani büyük hikâyemizi fazlasıyla yansıtır.

Geçtiğimiz yıl asırlık ömrünü tamamlayarak ahirete göçen 1914 Yozgat, Burunkışla doğumlu Paravon Gökbaş, arkadaşım Nayat Karaköse'nin babasının dayısı. Ona doğum tarihi sorulduğunda suskun kalmış, "kara gün sonunda" dermiş hep. Tehcir günlerinde annesi, kardeşleri ve diğer akrabalarıyla birlikte yuvasını bırakarak yollara düşmüş. Babası, Ermeni ailelerin pek çoğunun erkekleri gibi o vakit Osmanlı ordusunda savaştı. Daha somut söylemek gerekirse Sankamış'ta.

Ve yine Sarıkamış askerlerinin pek çoğu gibi bir daha ondan haber alınamayacak. Donarak ölmüş olabilir, Rusya'ya sığınmış da olabilir. Başta anne olmak üzere, kimse öğrenemiyor bir daha.

Yola düşeli birkaç gün olduğunda, 'katletme emri' almış bir asker onları kısıyor, sıraya diyor öldürmek için. Fakat Paravon Dede, bir yaşının verdiği bütün içgüdüsel imkânları zorlayarak unutulmaz bir çığlık atıyor. Bunun üzerine asker merhamet ederek, "Bunu yapamayacağım, derhal gözümün önünden kaybolun." diyor.

Paravon Dede ve ailesi bir süre Anadolu'da sürükledikten sonra köye geri dönmeyi başarıyorlar. Sonraki yıllarda annesi oğlunu birkaç ke-reler Beyrut'a yaz kamp-larına yollamaya kalkıyor fakat her seferinde ondan ayrı kalmaya dayanamayacağını fark ederek, oğlucugunu yanında

Leyla İpekçi

Geçtiğimiz yıl asırlık ömrünü tamamlayarak ahirete göçen 1914 Yozgat, Burunkışla doğumlu Paravon Gökbaş, arkadaşım Nayat Karaköse'nin babasının dayısı. Ona doğum tarihi sorulduğunda suskun kalmış, "kara gün sonunda" dermiş hep. Tehcir

tutuyor.

1933'te yeni bir sürgün kararıyla Burunkışla köyündeki hayatlarını bir gece içinde terk etmeleri gerekiyor. Bu, artık 19 yaşındaki Paravon Dede'nin belleğinde tehcir günlerine nazaran çok daha şiddetli yer edecek. Fakat o çocuklarına ve to-runlarına hep başından geçen 'iyi şey'leri anlatacak leri de. Mesela kendilerine merhamet eden asker gibi, bir de hancı var.

Yozgat'tan onlarla birlikte aile başı bir döşek ile esek sırtında yollara düşen kırk Ermeni aile daha vardır. İstanbul'da Patriğin araya girmesiyle, onları Samatya'ya götürecek olan trenle bineceklerdir. Fakat Sungurlu'da treni kaçırınca caresizlik içinde, soğuktan donmamak için bir hana sığınır. Han tıklım tıklım doludur. Onların bu sefil hallerini gören hancı, diğer kalanlara şöyle seslenir: "Allahınız peygamberinizi seviyorsanız çıkın, misafirlerim var!" Bunun üzerine onlara yer açılır ve orada kalırlar.

Haydarpaşa'ya, oradan da Samatya'ya çileli bir yolculuktan sonra vardıklarında ilk altı aylarını geçirmek üzere bir okula yerleşirler. Sonraki yıllarda Paravon Dede çincilikle uğraşır. Diğer aileler de Samatya'da kalıyor, dayanışıyorlar. Okulun lise olması için Paravon Dede defalarca Ankara'ya gidiyor, sonunda resmî yetkilileri ikna ederek hayatlarını kurtaran bu okulu hem yeniden onarıyorlar, taş-larını yapıyorlar, hem de lise statüsü kazandırıyorlar. Yönetim kuruluma alınıyor Paravon Dede. Okul, bugün de eğitime devam eden Sahakyan Lisesi. Samatya'da onu sadece Ermeniler değil, Türklerle Kürtler de ağabey diyerek sayıp seviyorlar.

Paravon Dede'nin ailesinin genç kuşaklarına anlatacağı 'iyi şey'ler olmaya devam ediyor bu arada: Burunkışla köyünden bir gecede sürgüne giderken arsa ve evlerini teslim ettikleri ağa, bu malları satarak kendilerini Samatya'da bulur ve parayı onlara teslim eder mesela! Kötü hikâyeleri ise hiç anlatmıyor Nayat'ın dedesi. "Kin tohumları düşmesin" diyor. Hayatı boyunca düşkünlere, parasızları misafir etmiş, tıpkı hancının kendilerini misafir ettiği gibi. Bunu hiç unutmamış.

Paravon Dede'nin kardeşi, İkinci Dünya Savaşı'nda yurt dışında şehit düşünce getirilip İzmir'e götürülüyor. Fakat tıpkı bir zamanlar annesinin onu Beyrut'a yollamaya razı olmaması gibi, kardeşinin kemiklerinin uzaklarda kalmasına razı gelemiyor. Belki babasının da aynı bilinmezlikler içinde sonsuzluğa yollanmış olmasından. Belki Ermenilerin dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağılarak memleketlerinden uzakta ölmüş olmasından... Kardeşinin kemiklerini yanına Samatya'ya getirmek istiyor.

Ve bir gece mezarlığa girerek kemikleri çıkarmaya çalışırken yakalanıyor. Gözaltında kalıyor, ama sonunda kemikleri getirmeyi başarıyor! Ah diyorum Nayat'a, ah! Bugün hâlâ kayıp kemiklerin gayri resmî tarihinden kişisel hikâyelerimizi damıtmakla meşgulüz. Ama artık toprağın altındaki acılı 'büyük hikâye'nin hepimize bakan yüzüne aşınayız en azından. ipekci@zaman.com.tr

günlerinde annesi, kardeşleri ve diğer akrabalarıyla birlikte yuvasını bırakarak yollara düşmüş...

2012 yılında *Zaman* gazetesinde yayımlanan Leyla İpekçi'nin "Paravon Dedenin Hikayesi Hepimizin" başlıklı yazısı da öne çıkan örneklerden biri oldu. İpekçi, yazı boyunca Soykırım ifadesini kullanmıyor; ama "felakete" dair hissiyatı öylesine güçlü ki, "ortak acı" teması politik manipülasyon aracı addedilmiyor. "Günün anlamına uygun olarak bir Ermeni hikâyesi bu. Ama aynı anda Türkleri, Kürtleri ve bambaşka kimlikler taşıyanları da kapsıyor. Belki ortak noktası 'mazlumiyet' denilebilir. Zalim olmamış, zorbalık yapmamış ama haksız yere zulüm görmüş farklı kimliklerden gelen milyonlarca kişinin acısı..." ifadeleriyle Soykırım'ı politik bir kavga konusu olmaktan çıkararak, kişisel hikâyeleri ön

plana koyan ve konuya dair yeni bir dil öneren bir yazı olduğu söylenebilir. “Bugün hâlâ kayıp kemiklerin gayri resmî tarihinden kişisel hikâyelerimizi damıtmakla meşgulüz. Ama artık toprağın altındaki acılı ‘büyük hikâye’nin hepimize bakan yüzüne aşınayız en azından.” ifadeleriyle, bu yazının olayın insani yüzünü öne çıkararak geçmişle yüzleşmeye bir adım yaklaştırdığı görülebilir.

Soykırım’ın 100. yılı olan 2015’e geldiğimizde ise duygusal-insancıl kategorisinde, incelenen gazete ve tarihler kapsamında bir artış olduğunu görüyoruz.

‘Kimseye ihtiyacımız yok, biz bize yeteriz’

Erivan’daki 1915’in 100. yıldönümü törenlerinde diasporanın mesajı açıldı

Ohannes ve Sossy Demirciyan dünyanın öte ucundan, Arizona’dan Erivan’a gelmişler. Ohannes anne tarafından memleketim. İzmirli. Baba tarafı Adapazarlı.

CEYDA KARAN

“Türkiye’yi biliyor musunuz” diye sorunca önce Türkçe olarak “Biraz” diyor, sonra eğilerek bir sır vericisine fısıldıyor: “Aramızda kalsın bu Ermenistan’a ilk gelişim. Artık gelecek sefere Türkiye’ye..”

60’lı yaşlarda. Babası 6 yaşındayken 1915’te İzmir limanından kaçanlardan. Büyükbabası Adapazarı’nda öldürülmüş. Büyükmcası Osmanlı ordusunda doktormuş. İsmi Aram Demirciyan. Kudüs’e gönderilmiş, İngilizlerle çarpışıp esir düşmüş. “Biz Türkleri severiz” diyor Ohannes: “Acılarımızı tanısanız hiçbir şey kaybetmeyeceksiniz.”

Eşi Sossy Harputlu. Ailesi Halep’e kaçanlardan. Onun da büyükannesinin babası doktormuş. Takukhi Hekimyan. Uzak köylerde tedaviye gittiği Türkler tarafından çok sevilmiş. “O kadar iyilikleri olmuş ki onlara dokunmuşlar” diye anlatıyor. Ama gördüklerine dayanamayıp Halep’e gitmişler. Aile oradan Lübnan’a geçmiş. Sossy “Ben orada doğdum. 1978’e kadar Lübnan’daydık. Ama bu kez içsavaş başladı. Los Angeles’a gittik. Soykırım olmasaydı ne kadar farklı olurdu diye düşünürüm. Hayatımızı sarsan onca değişikliği yaşamazdık” diye ekliyor.

Ohannes atılıyor: “Kardeş (bu kelimeyi Türkçe söylüyor) olduğumuzda her şey farklı olur. Buraları cennet yaparız. Kimse bize dikte edemez. Neden Fransızların, Amerikalıların elinde oynacak olalım, insaflarına kalalım. Üçüncü taraflara niye ihtiyaç duyalım.” O ‘üçüncü taraflardan’ bazıları Erivan’a bakan tepedeki

Törene Putin, Hollande, Güney Kıbrıs ve Sırbistan liderleri katıldı. Ohannes (solda) “Acılarımızı tanısanız hiçbir şey kaybetmeyeceksiniz” diyor.

ri resmi törenlerde yerlerini aldılar. 100. yıl anmasının sembolü ‘unutmabeni çiçeklerinden oluşan çelenklere sarı karanfilleri koydular. Saygı duruşunda bulunup konuşmalar yaptılar.

Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan yağmur altında konuklarına Erivan’a gelerek “insanlık değerlerini” vurguladıkları için teşekkür etti. “Soykırımın tanınması insan bilincinin ve adaletin nefret ve hoşgörüsüzlük karşısındaki zaferidir” dedi.

Müze’yi de gezen Putin, Ermeni halkının acısını paylaştıklarını söyledi. “Etnik kimliklere göre toplu katliamların gerekcesi

Rusofobi gibi akımların sonuçlarını düşünmeliyiz” sözleriyle atfı yaptı. Hollande ise “100’üncü yılda soykırımı tanımamın bir barış eylemi olduğunu” söyledi. “İnkârın yeni katliamları getireceğini” belirterek, “Türkiye bu meselede mühim kelimeleri kullandı. Ortak kederin ortak kader olması için başka kelimelerin de kullanılması bekleniyor” dedi.

ABD’yi Hazine Bakanı Jacob Lew başkanlığında bir heyetin temsil ettiği törenin ardından tıpkı önceki gün başlayan anmalarda olduğu gibi binlerce insan ellerinde çiçeklerle amta akın etti. Lübnan, Mısır, Gürcistan bay-

Aznavour: Hoş geldiniz, tekrar bekleniyorsunuz

Ermenistan’ın başkenti Erivan’daki 100. yıldönümü törenlerinin konuklarından birisi de Türkiye’de de yakından tanıyan Ermeni asıllı Fransız şarkıcı, oyun yazarı ve diplomat Charles Aznavour’du. Törenleri izleyen Türk gazeteciler grubu olarak rastladık kendisine. Önce “Ermeni misiniz” diye sordu. Türk olduğumuzu belirtince, önce “Türk insanıyla sorunumuz yok. Sorunumuz Ankara’yla” dedi. Ardından ekledi: “Hoşgeldiniz, tekrar bekleniyorsunuz”.

ş Jennette’in anneleri İstanbul, babaları Halep kökenli. 1915’te Fransa’ya kaçmışlar. “Türklerle sorunumuz yok ama başımıza gelenleri tanınmalarını istiyoruz” dediler.

Fotoğraf çektiren Mikhalian ailesi de Paris’ten gelmişti. Marie ve kız kardeşi Valerie’nin büyükbabaları Tekirdağlı. “Rodosto” diye vurguladı Marie. Ailesi büyükbabasını bir tekneye koyup Fransa’ya göndermiş. Kalandan haber çıkmamış. Türkiye’den geldiğini öğrenince gözyaşlarıyla bana sarıldı. “Türkiye insanına mesajımı sorunca elimden defterimi kapı ken-

25 Nisan 2015’te *Cumhuriyet* gazetesinde Ceyda Karan imzasıyla yayımlanan haber daha başlığından itibaren bu kategoride değerlendirilen yazılar arasında en belirgin örneklerden biri olarak görülebilir. “Cumhuriyet Erivan’da” ibaresi eklenerek gazete tarafından öne çıkarılan haberin birinci sayfadaki başlığı “Kardeş olursak buralar cennet olur”. Arizona’dan Erivan’a Soykırım anması için gelmiş olan

Ohannes ve Sossy Demirciyan'a yer veren bu haberde özellikle 1915'e dair insan hikayeleri ön plana çıkartılıyor. Yazının en başından Karan'ın "Ohannes anne tarafından memleketlim. İzmirli. Baba tarafı Adapazarlı." ifadeleri okuyucunun da doğrudan hikayenin kahramanlarıyla kendini özdeşleştirmesine yardımcı oluyor ve ardından bu kişilerin aile hikayeleri aktarılıyor. "Ohannes aktarıyor: 'Kardeş (bu kelimeyi Türkçe söylüyor) olduğumuzda her şey farklı olur. Buraları cennet yaparız. Kimse bize dikte edemez. Neden Fransızların, Amerikalıların elinde oyuncak olalım, insaflarına kalalım. Üçüncü taraflara neden ihtiyaç duyalım.'" cümleleriyle diplomatik çekişmelerden uzaklaşarak, konunun insanı ve duygusal yönü ön plana çıkartılıyor.

Üçüncü taraflar olarak bahsi geçen devlet başkanlarının ve temsilcilerinin anma töreninde yaptıkları ziyaretler, konuşmalar da haberin içinde kısaca aktarıldıktan sonra, yine anma törenine katılmak için Paris'ten gelen Fransız Ermenilerine söz verilerek haber sonlanıyor: "Türkiye'den geldiğimi öğrenince gözyaşlarıyla bana sarıldı. 'Türkiye insanına mesajını' sorunca elimden defterimi kapıp kendisi yazdı: 'Unutmadım ve talep ediyorum. Unutmuyorum. Bir rüyam var, barış. Tarihe saygı gösterin. İyi bir gelecek için geçmişi kabul etmeliyiz. Barış ve sevgiler.' Sonuna da bir çiçek kondurdu." Bu ifadelerle meselenin insani yönünü ön plana çıkartıp, okuyucuda diplomatik bir zafer ya da bir yenilgiden farklı duygular uyandırmayı amaçlayan bu haber, aynı zamanda geçmişle yüzleşmeye de zemin hazırlıyor.

- Geçmişle yüzleşme

1995-2014 yılları arasında, taranan 24 ve 25 Nisan tarihli üç gazetede, geçmişle yüzleşme-sosyal sorumluluk kategorisine giren sadece 14 içerik saptandı. Buna karşın 2015'e gelindiğinde bu sayı, yine 24 ve 25 Nisan tarihlerinde 18'e yükseldi. 2015 yılı için incelenen 21-26 Nisan arası dönemde ise toplamda 25 yazı bu kategoriye dahil edildi.

Bu kategoride değerlendirilen örneklerden biri *Zaman* gazetesinde Etyen Mahçupyan'ın 24 ve 25 Nisan 2013 tarihlerinde iki kısım halinde yayımlanan "1915: Türkiye ne yapabilir?" başlıklı yazıydı. 2014 yılında ise geçmişle yüzleşme-sosyal sorumluluk kategorisine giren yazıların tümünün bu yıl yayımlanan taziye mesajıyla ilişkili olduğu görüldü.

Ahmet Insel

Ermeni Soykırımıyla Yüzleşme Medeniliğin Gereğidir

Osmanlı Ermenilerinin bir soykırım boyutunda felakete maruz kalmalarına yol açan, İttihat ve Terakki hükümetinin başlattığı tehcirinden yüz yıl geçti. Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri, bir yüz yıl boyunca bunun sonuçlarını tamamlayan bir etnik-dinsel temizlik politikasını bazen açık, çoğu zaman üstü örtük biçimde sürdürdü. Bu anlamda, Ermeni tehcirinin soykırım boyutlarındaki sonuçları Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel politikalarından biri ve milli kimliğin kurucu niteliklerinden biri oldu.

Bu etnik temizlik politikasının savaş koşullarında hayata geçirilmiş olması, işlenmiş olan "insanlığa ve medeniyete karşı suç"u hafifletmiyor. Daha sonra uluslararası hukuk literatürüne girecek olan bu kavram, dünyada ilk kez

Bu suçlar nedeniyle idam edilen Boğazlıyan Kaymakamı, TBMM'nin 14 Ekim 1922'de aldığı bir kararla "Millî Şehit" kabul edildi. Ailesine Emlak-i Metruke'den ev verildi, tüm çocuklarına aylık bağlandı. İsmi daha sonra Boğazlıyan'da bir mahalleye ve bir okula verildi. Mülkiyeliler Birliği, 1973'te Kemal Bey'in kabrini anıtmaz olarak düzenleyip ziyarete açtılar.

Raymond Kevorkian'ın kitabı, tehcir kararlarının nasıl alındığını ve her kasabada, her kentte nasıl uygulandığını detaylı biçimde anlatıyor. 1160 sayfalık bu son derece önemli çalışmada, tehcir kararını uygulayan yerel yöneticilerin, Teşkilat-ı Mahsusa'nın yerel sorumlularının ve kirli işleri gördükleri insanların, kısmi cinayetlere karşın, çoğu ise işin müsadere kısmıyla

Osmanlı Ermenilerinin tehcir edilmeye başlanması ve süresiyle kullanıldı. 1919'da İstanbul'da yargılanan tehcir sorumlularına Osmanlı mahkemelerinin yönelttiği suç, mal gaspı, irza tecavüz, hunharca insan öldürme gibi ağır suçlardı. Örneğin Boğazlıyan Kaymakamı Kemal'e yönelik Yozgat mahkemesi, işlenmiş suçları etraflı biçimde aktardıktan sonra, "Hissiyat-ı insaniye ve medeniyete ile her ne şekilde olursa olsun bağdaşmayan ve İslamın huzurunda keba'ir cinayattan (büyük suçlardan) sayılan öldürme çeşitlerine, çapulculuğa ve yağmalara sebebiyet vermiş" olduğunu şahitler ve delillerle kesinleştiğine hükmetmişti.

Kararda Kemal Bey'in, bütün Müslümanların Ermeni milletine karşı katliamda bulunmalarını doğal ve gerekli gördüğünün anlaşıldığı belirtiliyordu. Nitekim sanık da savunmasında, "Ermeniler Türk halkının ve Müslümanlık dininin iç düşmanlarıydı; Ermeni siyasi partileri ayrılıkçıydı" demişti. Halbuki bölgede görevli Yozgat ordu komutanı mahkemedeki ifadesinde İttihat ve Terakki'nin bölgeye yolladığı kişilerin "hayalet bir Ermeni komitesinin varlığını ihbar" ettiklerini, bunun üzerine silah araması emri geldiğini ve aramalarda sadece aramaları yapan kişilerin "yerleştirdiği" silahların bulunduğunu belirtmişti (Raymon Kevorkian, Ermeni Soykırımı, İletişim Yayınları, 712-713). Ne kadar tanıdık ifadeler ve eylemler değil mi?

İlgilenen yerel eşraftan insanların ve bu insanlık dışı uygulamalara karşı çıkanların ne yaptıkları anlatılıyor ve isimleri veriliyor.

Kevorkian her vilayetteki tehcir uygulamalarını ayrı bir bölümde inceliyor. Örneğin Erzurum'da tehcir kararının uygulanması için 18-21 Nisan 1915 arasında valilikte toplanan 120 kişi arasında üç görüş ortaya çıktığını aktarıyor. Üçte biri tehcirin sınır bölgelerinde yaşayan Ermenilerle sınırlı tutulmasını, 20 kişi Ermenilerin rahat bırakılması, yansı ise "bütün Ermenilerin yok edilmesini" talep etmiş. Birkaç hafta sonra uygulanmasına başlanan politika üçüncü grubun taleplerine uygun olacaktır. Sadece İstanbul'da, İttihat ve Terakki Genel Merkezi'nde değil, Osmanlı toplumunun içinde de korku, kiskançlık, dinsel kin ve mala göz koyma nedenleriyle bu kitlesel katliamın suç ortağı olmaya hazır bir kesim olduğu açık. Ama bunu hep devlet aklı bir biçimde yönlendirdi.

Bugün Ermeni soykırımıyla yüzleşmek, Türkiye toplumunu inkârcılığın vicdani yükünden, bunun yarattığı medenilik eksiğinden ve sadece kendi acılarının mutlaklaştırılmasından beslenen kutsal mazlumiyet psikopatolojisinin yıkıcı tezahürlerinden kurtulmasını olmazsa olmaz adımlardan biridir. Türkiye'de bu adım toplumun devlet aklının tahakkümünden kurtulmasıyla mümkün olacak.

Ahmet Insel'in *Cumhuriyet* gazetesinde 24 Nisan 2015'te yayımlanan "Ermeni Soykırımıyla Yüzleşme Medeniliğin Gereğidir" başlıklı yazısı, *Cumhuriyet* gazetesinde Soykırım'ın hakikatiyle ilgili tartışmada en kritik noktalara temas ediyor. Insel'in yazısı, "Osmanlı Ermenilerinin bir soykırım boyutunda felakete maruz kalmalarına yol açan, İttihat ve Terakki hükümetinin başlattığı tehcir üzerinden yüz yıl geçti." cümlesiyle, soykırım ve tehcir arasındaki ayrımı geçersizleştirerek başlıyor. Bunun önemi, bu iki kavramın genelde birbirinin karşıtı olarak konumlandırılmasından kaynaklanıyor. Bir tarafta olayın tehcir, diğer tarafta ise soykırım olduğunu söyleyenler arasında tartışma sürdürülüyor. Oysa Insel, bu iki kavramın birbirini dışlamayıp, aksine tamamladığını ifade ediyor.

İnsel'in Soykırım hakkındaki en kapsamlı incelemelerden biri olan Raymond Kevorkian'ın "Ermeni Soykırımı" kitabını referans alan köşe yazısı aynı zamanda Soykırım'ın sadece 1915'te olup bitmiş bir şey olmadığını vurguluyor. Soykırım sırasında uygulanan pratiklerin *Cumhuriyet*'in ilerleyen yıllarında da sürdürüldüğünü belirterek, sorumluluğun sadece İttihat ve Terakki'ye yıkılamayacağını altını çiziyor.

Yazının geçmişle yüzleşmeye açıkça çağrı yapan son paragrafı ise, bugün Türkiye için bu yüzleşmenin ifade ettiği anlamı açıklaması dolayısıyla önem taşıyor: "Bugün Ermeni soykırımıyla yüzleşmek, Türkiye toplumunu inkârcılığın vicdani yükünden, bunun yarattığı medenilik eksiğinden ve sadece kendi acılarının mutlaklaştırılmasından beslenen kutsal mazlumiyet psikopatolojisinin yıkıcı

tezahürlerinden kurtulmasının olmazsa olmaz adımlarından biridir. Türkiye’de bu adım toplumun devlet aklının tahakkümünden kurtulmasıyla mümkün olacak.”

Sevgi Akarçesme

Sözde soykırım demek çare değil...

Türkiye’de bazı konularda sağlıklı tartışma yapmak zordur. Başörtüsü, içki, Atatürk ya da kısmen asılsa da Kürt meselesi gibi. En makul seslerin bile indoktrinasyon etkisinden çıkamadığını görürsünüz bu konular gündeme geldiğinde. Bizimki kadar bölünmüş bir toplumu birleştiren yegane tabu ise Ermeni meselesi.

‘1915’te ne oldu?’ sorusuna milli ve siyasi hislerden bağımsız olarak cevap aramaya çalışan çok kimse yok gibi.

Ortalama bir Türk büyürken zaten bu konuda resmî tezlerin ötesinde bir şey duymuyor. Eğer yurtdışına çıkarırsanız bizde ‘sözde’ diyerek geçiştirilmeye çalışılan tarihi yaranın derinliğini fark ediyor, bu meseleyle yüzleşmek gerektiğini anlıyorsunuz.

1915’in bir insanı bir de siyasi boyutu var. Türkiye, İttihatçıların günahlarının bedelini ödeme korkusuyla bu meselenin içeride tartışılmasını hep ertelemiş. 3T, yani tanıma, tazminat ve toprak talepleri birbirini takip eder düşüncesiyle konu açıkça tartışılmamış. Bir zamanlar bu topraklarda yaşayan yüz binlerce Ermeni gündeme getirildiğinde, karşısına Ermeni çetelerin katlettiği Türkler konulmuş, Balkanlar’dan peşpeşe savaşlar boyunca çıkarılan, yerlerini yurtlarını terk eden insanlarımız anlatılmış. Önce masum diplomatlarımızı katleden ASALA terörüne bakın denmiş. Tüm bu itirazlarda haklılık payı var. Ne var ki bir hatanın karşısına diğerini koymak, toptan bir reddetme içinde olmak soruna çare olmuyor. Her sene 24 Nisan, Türk Dışişleri’nin ve toplumun karşısına bir kabus olarak çıkıyor.

Bugün Maraş’a, Kayseri’ye, Sivas’a gittiğinizde Ermeni mahallesi olarak gösterilen yerlerde yaşayan ve çoğu kendi halindeki komşularımıza ne oldu sorusuna vicdanları tatmin eden bir cevap vermiyor ‘sözde’ demek. Tehcir, yani zorunlu göç, denen şeyin aslında insanları ölüme göndermek olduğu gerçe-

ğini değiştirmiyor. O günün şartlarında kadın-çocuk demeden mesela Sivas’tan Suriye’ye yürütülen insanların Osmanlı vatandaşları olduğunu akılda tutmak ve devletin kendi vatandaşına zulmettiğini kabul etmek bir insanlık borcu. 1915’in insan hikâyelerini dinlediğinizde olanların Birleşmiş Milletler’in ‘bir etnik ya da dini grubu kısmen ya da tamamen yok etmeye yönelik girişimler’ olarak tanımladığı soykırma yaklaşımını görürseniz de bu konuda çalışan Başbakan Oran’a

göre, Naziler’deki gibi bir ‘niyet’ söz konusu değil. O nedenle en uygun tanım Anadolu’da dendiği gibi ‘Ermeni kıyımı.’ Bu insanî acıları görmek, özür dilemek, bazı jestler yapmak Türkiye’nin üstündeki baskıyı azaltıcı etki yapabilir. Sürekli bir inkâr hali sadece yabancı parlamentolar-daki girişimleri artırıyor. Osmanlı yönetimini darbe yaparak ele geçiren İttihat ve Terakki’nin hatalarını bugün tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları üstlenmek ve taşımak zorunda değil.

Hiçbir devlet soykırım gibi bir yükü taşımak istemez. O nedenle Joost Lagendijk’in da isabetli bir şekilde yazdığı gibi Türkiye’ye illa soykırımı tanı baskısı yapılması aslında ters tepen bir politika. Acıların tanındığı, bu tabunun konuşulmaya başlandığı bir iklim oluşturulmalı önce. Türkiye kamuoyunun rahatlaması açısından ASALA terörü de uluslararası platformlarda ısrarla kınanmalı.

Memleketi Anadolu olan ve hâlâ dedelerinden öğrendikleri o şiveyle konuşan Ermenilerin köylerine ziyaretleri, Türk komşularıyla birlikte ağlamaları bile bir başlangıç olabilir. Türkiye böyle yapıcı tavırlar sergilerse, ABD soykırım diyecek mi demeyecek mi tarzı papatya falları önemini de yitirir.

Yok saymaya devam ettikçe her 24 Nisan aynı noktada takılmaya devam edeceğiz. Yok saymaya devam ettikçe her 24 Nisan aynı noktada takılmaya devam edeceğiz. sakarcesme@zaman.com.tr

‘1915’te ne oldu?’ sorusuna milli ve siyasi hislerden bağımsız olarak cevap aramaya çalışan çok kimse yok gibi.

Zaman gazetesinde öne çıkan örneklerden biri ise 24 Nisan 2015’te yayımlanan Sevgi Akarçesme’nin “Sözde soykırım demek çare değil...” başlıklı köşe yazısıydı. Yazar, başlıktan itibaren “sözde” kelimesine dikkat çekiyor ve bu bağlamda geçmişle hesaplaşmaya katkıda bulunuyor. Yazının sayfa düzeni aracılığıyla da ön plana çıkartılan “1915’te ne oldu?” sorusuna milli ve siyasi hislerden bağımsız olarak cevap aramaya çalışan kimse yok gibi.” ifadesiyle yazar, Soykırım’ın Türkiye’de tabu haline gelen ve sağlıklı bir şekilde tartışılmayan bir konu olmasının altını çiziyor.

Diğer yandan, Akarçesme meselenin diplomatik çekişme bağlamında ele alınmasının sakıncalarına da dikkat çekiyor. Yazar, meselenin daha çok insani boyutta tartışılması gerektiğini savunuyor: “Bir zamanlar bu topraklarda yaşayan yüz binlerce Ermeni gündeme getirildiğinde, karşısına Ermeni çetelerin katlettiği Türkler konulmuş, Balkanlar’dan peş peşe savaşlar boyunca çıkarılan, yerlerini

yurtlarını terk eden insanlarımız anlatılmış. Önce masum diplomatlarımızı katleden ASALA terörüne bakın denmiş. Tüm bu itirazlarda haklılık payı var. Ne var ki bir hatanın karşısına diğerini koymak, toptan bir reddetme içinde olmak soruna çare olmuyor.”

Son olarak “Memleketi Anadolu olan ve hâlâ dedelerinden öğrendikleri o şiveyle konuşan Ermenilerin köylerine ziyaretleri, Türk komşularıyla birlikte ağlamaları bile bir başlangıç olabilir.” diyerek geçmişle yüzleşmenin sadece diplomatik çekişmelerle değil; halklar arasındaki temasın artırılmasıyla güçleneceğinin de altını çiziyor.

Sınırın açılması çok şeyi değiştirir

Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan 1915 olaylarının 100'üncü yıldönümünde bütün dünya basını içinde tek özel ve kapsamlı röportajı Hürriyet'e verdi.

ÖNKOŞULSUZ UZLAŞI SÜRECİ

Sarkisyan “Sınırın açılması çok şeyi değiştirir. Öncelikle, belli bir güven ortamı oluşturur, iki tarafın da çıkanna olacak ticari bağların tesisine zemin sağlar. 100'üncü yıldönümünü anarken, Türkiye'yle ilişkilerin tesisine, Ermeni ve Türk halkları arasında önkoşulsuz uzlaşma sürecine başlamaya hazır olduğumuzu ilan ediyoruz” dedi. » 18

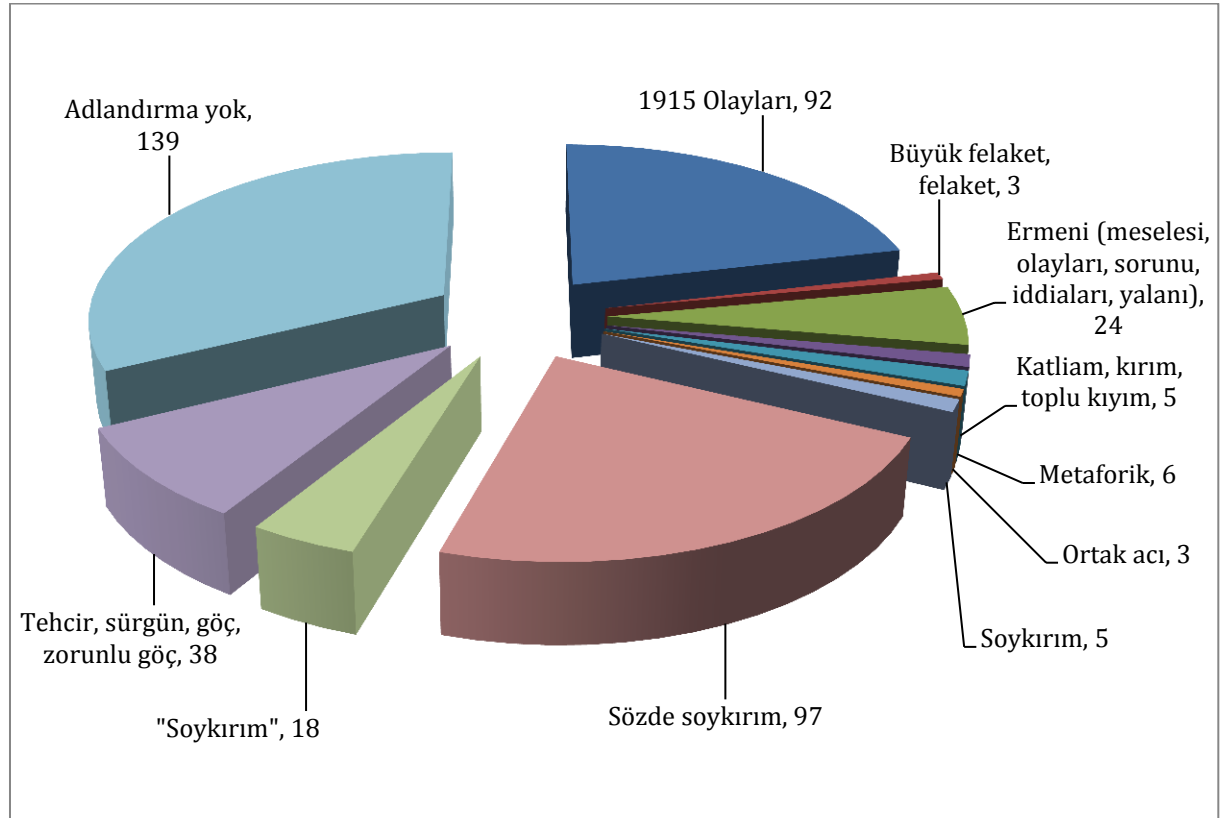
Yine *Cumhuriyet* gazetesinde, 24 Nisan 2015'te Cansu Çamlıbel'in Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'la yaptığı söyleşi, uzlaşma mesajını ön plana çıkarması açısından geçmişle yüzleşme kategorisinin örneklerden biri oldu. Nitekim haber başlığı büyük puntolarla “Sınırın açılması çok şeyi değiştirir” cümlesiyle veriliyor. Sarkisyan'ın “önkoşulsuz uzlaşma sürecine başlamaya hazırız” demeci gazetenin birinci sayfasında vurgulanıyor. 18. sayfada verilen devam haberde “Sınırın açılması güven oluşturur” başlığı kullanılıyor. Bütün bu vurgular özellikle iki ülke arasındaki diplomatik ilişki eksikliğini, sınırın kapalı olma sorununu ön plana çıkartıyor.

Öte yandan röportaj boyunca Serj Sarkisyan'ın Türk halkı ile devletini birbirinden ayrı tutmanın, uzlaşma için gerekli olduğuna yaptığı vurgu, yazar tarafından sürekli tekrar ediliyor ve öne çıkarılıyor. Bu açılardan bu haberin geçmişle yüzleşmenin önünü açan bir dil kullandığı açıkça görülüyor.

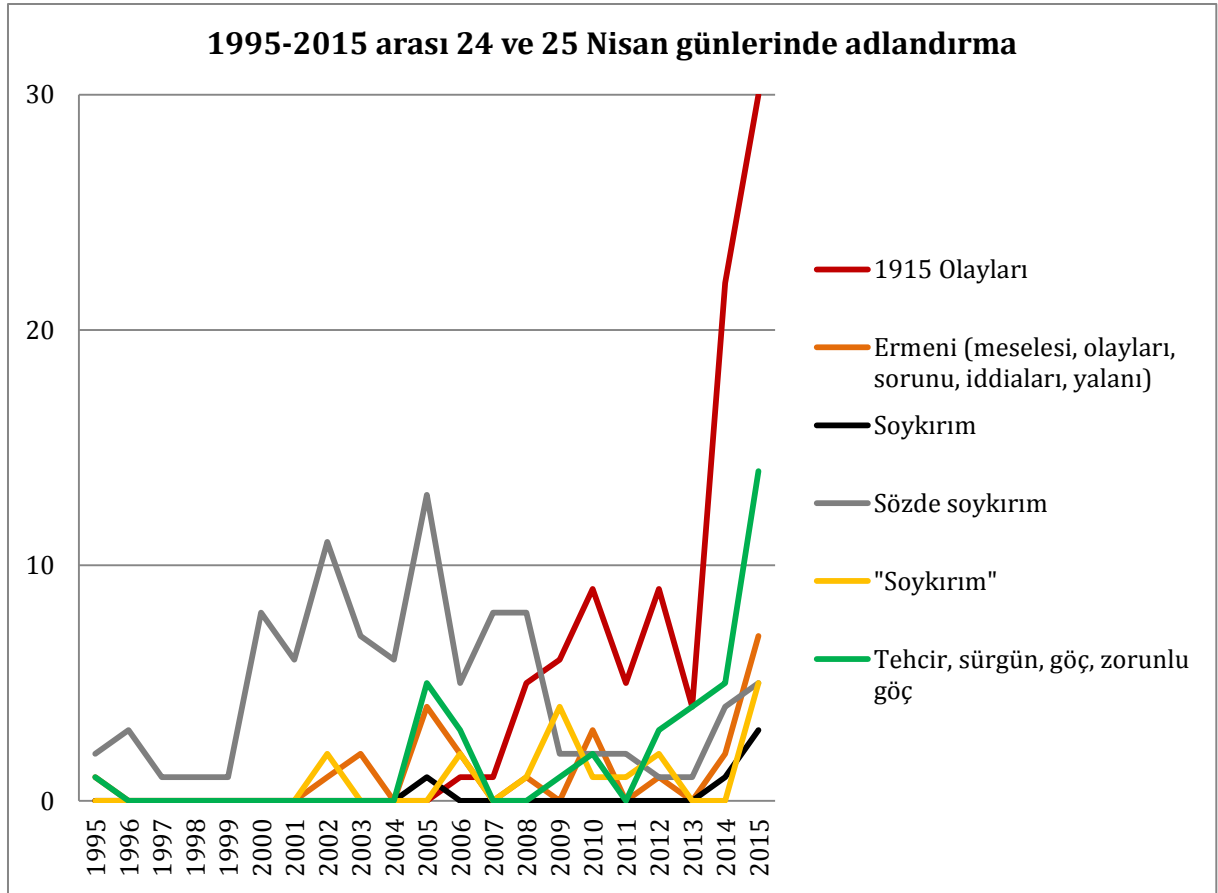
BİR ADLANDIRMA MESELESİ OLARAK 24 NİSAN

Ermeni Soykırımı gibi belleklerde yer eden toplumsal travmaların nasıl adlandırıldığı, failerin, kurbanların ve üçüncü tarafların hangi isimlerle ve ne şekilde anıldığı geçmişle hesaplaşma söz konusu olduğunda oldukça önemli bir yer tutar.

1995-2015 yılları arasında 24 ve 25 Nisan tarihlerin *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde ele alınan 430 içerikte konunun nasıl adlandırıldığına baktığımızda, 139’unda herhangi bir adlandırılmaya başvurulmadığı görüldü. 97 içerikte “sözde soykırım” ifadesine, 92 içerikte ise “1915 olayları” ifadesine rastlandı. 38 içerikte “tehcir, sürgün, göç ve zorunlu göç” ifadelerinin kullanıldığı, 24 içerikte de “Ermeni (meselesi, olayları, sorunu, iddiaları, yalanı)” ifadelerine yer verildiği görüldü. 18 içerikte olayı soykırım olarak tanımlamaktan imtina etmek için tırnak içine alınarak kullanıldığı tespit edildi (“soykırım”). Tek başına soykırım ifadesinin ise iki günlük tarama kapsamında 21 yıl boyunca yalnızca 5 kez kullanıldığı görüldü. Tüm adlandırmaların dağılımı aşağıdaki grafikte görülebilir:

Adlandırmaların yıllar içinde bu üç gazetede nasıl değiştiğine baktığımızda ise bazı tanımların yıllar içinde birbirinin yerini aldığı, siyasi ve toplumsal dönüşümlere paralel olarak gazetelerin konuya yaklaşımında bir yumuşama olduğu söylenebilir. Fakat bu yumuşamanın henüz sadece konuya dair muğlak ifadelerin daha sık kullanımıyla ortaya çıktığı görülüyor. Örneğin, grafikten anlaşılacağı gibi özellikle 2000’li yıllarda sıkça kullanılan “sözde soykırım” ifadesinin yerini, 2000’li yılların sonuna doğru daha muğlak ve ‘yansız’ olduğu iddia edilebilecek “1915 olayları” ifadesinin aldığı görülüyor. Soykırım kelimesinin kullanımından gazetelerin imtina ettiği noktalarda, bir yöntem olarak kelimeyi tırnak içine almak, yine aynı dönemde çok sık olmasa da kullanıldı. Tek başına soykırım ifadesi ise bu gazetelerde incelenen dönemlerde 2015 yılına kadar neredeyse hiç kullanılmadı.

Adlandırma meselesinin gazetelere göre dağılımına baktığımızda ise, öncelikle *Cumhuriyet* gazetesinde, “sözde soykırım” adlandırmasının önceki 20 yıla karşılaştırıldığında, 2015 yılında büyük oranda azaldığı ve “soykırım” adlandırmasının arttığı; –bu artış diğer gazetelerde olduğundan daha fazladır- görüldü. Buna karşın soykırım kelimesinin tırnak içinde kullanımının da diğer gazetelerin tersine arttığı tespit edildi. Gazetede geçmiş yıllarda kendine bolca yer bulan “sözde soykırım” ifadesinin, gazetenin genel yayın politikasındaki değişikliklerle birlikte büyük oranda, “Ermeni meselesi” ve “tehcir” ifadesi ile yer değiştirdiği veya “soykırım” ifadesine evrildiği (tırnak içine alındığı) söylenebilir.

Öte yandan *Zaman* gazetesinde inkârcı bir tutumun ifadesi olan “sözde soykırım” adlandırmasının, geçtiğimiz 20 yıl boyunca bu gazetede içeriklerin 1/3’ünde kullanılırken; 2015’te hiçbir içerikte geçmediğinin altını çizmek gerekir. 2015’e gelindiğinde *Zaman* gazetesi “sözde soykırım” yerine ağırlıklı olarak “1915 olayları”nı veya “tehcir”i kullanmayı tercih etti.

Hürriyet gazetesinde ise, 2015 yılına gelindiğinde geçmişe kıyasla “sözde soykırım” ifadesinin 1/3 oranında azaldığı ve diğer gazetelere oranla “1915 olayları” ifadesinin büyük oranda arttığı, öte yandan 100. yılında “soykırım” ifadesini kullanmaktan imtina etmeye devam ettiği gözlemlendi.

Mağdur ve faillerin nasıl adlandırıldığı da, en az olayın adlandırılması kadar önem taşıyor. Bu bağlamda yapılan taramada, üç gazetede 21 yıl boyunca 24 ve 25 Nisan tarihlerinde yayımlanan 430 içeriğin yalnızca 392 tanesinde, yani %91’inde herhangi bir mağdurun adlandırılmadığı tespit edildi. Geri kalan 38 içeriğin 24’ünde mağdurun Ermeniler olarak adlandırıldığı görüldü. 1 yazı mağduru Osmanlı Ermenileri olarak tanımladı. 14 içerikte ise ya Ermenilerin yanı sıra Türkler de mağdur olarak tanımlandı ya da esas mağdurun Türkler ve Müslümanlar olduğu söylendi.

Soykırım'ın 100. yılında mağdurun nasıl adlandırıldığına baktığımızda ise dikkat çekici bir artış görüyoruz. *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Zaman* gazetelerinde 21-26 Nisan 2015 tarihleri arasında yayımlanan toplam 185 içeriğin incelenmesi sonucunda, içeriklerin 2/5'inde mağdurun hiç adlandırılmadığı tespit edildi. 2015'te, ele alınan gazetelerde, Soykırım mağdurlarını Ermeniler olarak tanımlayan 65 yazı yayımlandı. Bu sayı içinde mağdur çoğunlukla sadece "Ermeniler" bazen ise "Ermeni, Süryani, Rum" veya "Osmanlı Ermenileri" olarak ifade buldu. 2015'te taranan toplam 185 içerikten sadece 5 tanesinde ya esas mağdurun Türkler ve Müslümanlar olduğu iddia edildi ya da her iki taraf da mağdur olarak gösterildi. 2015'te *Cumhuriyet* 40 içerikle mağduru en fazla "Ermeniler" olarak adlandıran gazete oldu; oysa geçmiş yıllarda *Cumhuriyet* gazetesinin mağduru adlandırmadığını ve 2014'e kadar bu tavrını sürdürdüğünü belirtmek gerekir.

Failin nasıl tanımlandığını incelediğimizde ise 430 içerikten yalnızca 28'inde bir failin belirtilmiş olduğu görüldü. Toplam içeriklerin %93'ünde hiçbir failin tanımlanmadığını gösteren bu çarpıcı sonuç, taranan gazetelerin çoğunlukla 1915'i herhangi bir faili olmayan bir doğa olayı, kendi kendine gerçekleşmiş bir felaketmiş gibi betimlediğini gösteriyor. Öte yandan bir fail belirten 28 içerikten 14 tanesinde ise esas failin 'Ermeniler' olarak tanımlandı. Bu yazıların büyük çoğunluğunda mağdurun "Türkler ve Müslümanlar" olarak tanımlandığı da tespit edildi. Faili tanımlayan diğer içeriklere (13) baktığımızda ise, "İttihatçılar" ve/veya "Osmanlı Devleti" olarak tanımlayan içeriklerin ön plana çıktığını görüyoruz.

Ermeni Soykırımı'nda mağduru adlandırmak, mağdurun adını Ermeniler olarak ifade etmek konusunda, 2015 yılının Türkiye basını açısından bir milat teşkil ettiği söylenebilir. Kuşkusuz bu değişen tutum geçmişle hesaplaşma çabaları açısından büyük bir adım olarak nitelendirilebilir. Öte yandan 100 yıl sonra mağduru büyük oranda tanıyan bir bağlam oluşmuşken Soykırım'ın faillerinin kim olduğu sorusu hala boşta kalmış görünüyor. 1995-2014 arasında %90'dan biraz fazla içerikte failler adlandırılmamışken; bu oranın 2015'e gelindiğinde aynı kaldığını söylemek mümkün. 2015 yılında fail sadece 10 içerikte İttihatçılar, 4 içerikte ise Osmanlı Devleti olarak gösterildi.

GENEL DEĞERLENDİRME

1995 ve 2015 yılları arasında *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin 24 ve 25 Nisan nüshalarının taranmasından hareketle, Soykırım'la ilgili haber, köşe yazısı, görsel vb. içeriklerin Ermeni Soykırımı'nın 90. yılı olan **2005**, Ermenistan Türkiye ilişkilerinin düzeldiği, iki ülke arasında protokolün imzalandığı **2009**, taziye mesajının yayınlandığı **2014** ve Soykırım'ın 100. yılı olan **2015** yıllarında sayısal olarak arttığı gözlemlendi. Bu veriden hareketle, söz konusu 20 yıl boyunca ele alınan gazetelerdeki 24 ve 25 Nisan tarihli içeriklerin **yalnızca başlıklarında** geçen kelimeleri, **1995-2004, 2005, 2006-2008, 2009, 2010-2013, 2014** ve **2015** olmak üzere yedi dönem için aşağıdaki kelime bulutları yardımıyla istatistiksel olarak resmetmeye çalıştık.

1995 - 2004

2005

2006 - 2008

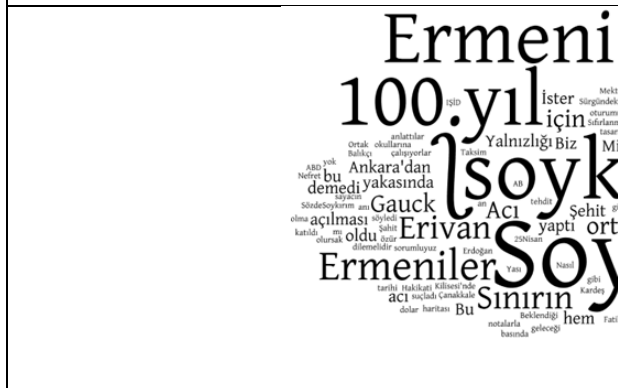
2009

2010 - 2013

2014

2015

Bu yedi dönemi tablolar yardımıyla incelediğimizde birkaç çarpıcı sonuç ortaya çıkıyor. Öncelikle, 1995'ten 2015'e kadar geçen 21 yıllık süreçte, ele alınan gazetelerde 1915'te yaşanan Ermeni Soykırımı'nın önceleri bir Ermeni sorunu olarak yer bulduğunu, Ermeni ifadesinin bu sürecin başlarında soykırım kelimesinin önüne geçtiğini söylemek mümkün. Öte yandan soykırım kelimesinin de genellikle sözde soykırım, soykırım iddiaları, soykırım yalanı gibi kalıplar içinde kullanıldığını vurgulamak gerekir. 2015'e geldiğimizde ise soykırımın, Ermeni kelimesinin önüne geçtiği görülüyor. Bu durumda, Türkiye medyasına göre artık olay bir Ermeni meselesi olmaktan çıkmış ve bilinçli olmasa da, soykırım tartışmasına dönüşmüş durumdadır diyebiliriz.

Ermenistan ise, protokolün imzalandığı 2009 yılında gündeme damgasını vurdu ve gene 100. yılda sorunun tarafı olarak karşımıza çıktı. Öte yandan diasporanın, taziyenin açıklandığı 2014 yılındaki tepkiler bağlamında yeniden gündeme geldiğini söylemek de mümkün.

Üçüncü taraflar açısından bakıldığında, bu süreçte Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik için müzakerelere başladığı 2005 yılı hariç, Türkiye'deki 24 Nisan gündeminin Avrupa Birliği'nden çok ABD başkanlarının olayı tanımlamak için hangi ifadeyi kullandığına kitlenmiş olduğu görülüyor.

Özet olarak, Ermeni Soykırımı'nın 100. yılı vesilesiyle yayımladığımız bu raporda, üç gazete örneği üzerinden soykırım tartışmasının basında son 21 yılda nasıl bir seyir izlediğini göstermeye çalıştık. Konuyla ilgili 1995-2015 yılları arasında *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde 24 ve 25 Nisan günlerinde yayımlanan haber ve köşe yazılarını incelemek, genel bir eğilimi tespit etmemize olanak verdi.

21 yıllık süreç içinde, Soykırım'ın 90. yıldönümü olan 2005, Türkiye-Ermenistan Protokolü'nün imzalandığı 2009, dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından taziye mesajının yayımlandığı 2014 ve Soykırım'ın 100. yılı olan 2015 yıllarında konunun daha sık gündeme geldiği görüldü. Yıllar içindeki genel eğilim incelendiğinde, toplumsal ve siyasal gelişmelere paralel olarak soykırım tartışmasına yönelik yaklaşımda genel bir yumuşama ve yeni bir yaklaşım görülmekle beraber, Soykırım'ın tartışmasız inkârına yönelik bir direncin de sürdüğü gözlemlendi. Bu direnç, geçmişle yüzleşmeye zemin açan yazıların yanı sıra başında, kutuplaştırıcı ve halklar arasındaki düşmanlığı körükleyici dilin hâkim olduğu yazılarda kendini göstermeye devam etti.

Hazırlayanlar hakkında

Doç. Dr. Derya Fırat Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Sosyoloji bölümünden lisans, Paris IX Dauphine Üniversitesi'nden Siyaset Bilimi alanında ve Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'den (EHESS) Sosyoloji alanında yüksek lisans derecesi aldı. 2005 yılında yine EHESS'te, Sosyoloji alanında doktora derecesini aldı. Kolektif bellek, kültürel üretim alanları, gençlik sosyoloji, göç sosyolojisi, tarihsel olay ve kuşak ilişkisi, yaşam stilleri konularında çalışan Derya Fırat, 2006'dan beri Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir. Bellek ve Kültür Sosyolojisi Çalışmaları Derneği'nin (BEKS) ve MSGSÜ Disiplinlerarası Kültür Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kurucularındandır.

Barış Şannan Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden lisans derecesini aldı. Bloomberg BusinessWeek dergisinde haberci ve editör olarak çalıştı. Halen Bellek ve Kültür Sosyolojisi Çalışmaları Derneği'nde (BEKS) araştırmacı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Araştırma alanları Türkiye Kürdistanı'nda bellek; Ermeni Soykırımı, Türkiye'de orta sınıflar olan Barış Şannan, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktorasına devam etmektedir.

Zeynep Arslan Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden lisans derecesini aldı. Halen aynı üniversitede yüksek lisansına devam etmektedir. 2013-2016 yılları arasında Hrant Dink Vakfı'nda Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi'nin koordinatörü olarak çalıştı. Ayrımcı söylem, nefret söylemi, ayrımcılık, söylem çalışmaları, nefret söylemi ve toplumsal cinsiyet alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.

Kaynakça

Bernard Cohen, *The Press and Foreign Policy*, Princeton: Princeton University Press, 1963, aktaran MCCOMBS, Maxwell, SHAW, Donald, "The Agenda Setting Function of Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, 1972, volume: 36.

James Dearing, Everett Rogers, *Communication Concepts 6: Agenda-Setting*, Thousand Oaks, CA: Sage, 1996.

Jill A. Edy, "Journalistic Uses of Collective Memory", *Journal of Communication*, Spring, 71-85, 1999.

Maurice Halbwachs, *La Mémoire Collective*, Paris: Albin Michel, 1997.

Yoram Peri, "The Media and Collective Memory of Yitzhak Rabin's Remembrance", *Journal of Communication*, Summer, 106-124, 1999.

Linkler

http://nefretsoylemi.org/rapor/Eylul-Aralik2013_nefretsoylemi_ayrimcisoylem_raporu.pdf

<http://nefretsoylemi.org/rapor/mayis-agustos-rapor-final.pdf>

<http://nefretsoylemi.org/rapor/Ocak-Nisan-2013-NS-Rapor-Final.pdf>

http://www.nefretsoylemi.org/rapor/HDV_ocak-nisan2014_rapor.pdf

<http://www.nefretsoylemi.org/rapor/may%C4%B1s-agustos-2014-rapor.pdf>